

WWF

СПРАВОЧНИК

BG

2017

**Определител
на животинските видове
за оценка на гори с висока
консервационна стойност**

Автори: д-р Ростислав Бекчиев, доц. д-р Стоян Бешков,
Симеон Арангелов, Дончо Киров
Коректор: Боряна Даракчиева
Технически асистент: Нели Арабаджиева

Снимка на корицата: © Георги Попгеоргиев
Дизайн: „Таралеж“ ЕООД
Печат: „Мултипринт“

Определителят се издава от **WWF-България**.

WWF (World Wide Fund for Nature) е международна природозащитна организация, основана през 1961 г. Организацията развива дейност в над 100 държави, с помощта на 6000 служители и над 5 милиона доброволци. WWF работи за подобряване на състоянието на околната среда, за да може хората да живеят в хармония с природата. Един от глобалните приоритети на WWF е отговорното и устойчиво управление на горите и намиране на решения на проблемите и заплахите пред тях. В България усилията за това са насочени към повишаване на информираността и капацитета на заинтересованите страни, подобряване на планирането в горите, поддържане на широк дебат и формулиране на мерки за ограничаване на незаконния дърводобив. WWF-България работи също за възстановяване на крайречните гори, опазване на старите гори и не на последно място – за подпомагане прилагането на независима и надеждна горска сертификация.

София, 2017 г.

Съдържание

Увод	4
------------	---

Бръмбари

Заплетен карабус	6
Еленов рогач	9
Пропомакус	12
Бръмбар-отшелник	14
Изкусен ергатес.....	17
Трионест сечко	19
Голям сечко	21
Алпийска розалия	24
Голям буков сечко	26
Други видове	29

Пеперуди

Глогова торбогнезница	32
Розово нощно пауново око	36
<i>Dolbina elegans</i>	39
<i>Apatura metis</i>	42
<i>Euphydryas maturna</i>	46
<i>Erannis ankeraria</i>	49
<i>Dioszeghyana schmidtii</i>	54
Четириточкова меча пеперуда.....	58

Земноводни

Ивичест смок (кощерица)	64
Пъстър смок	67
Леопардов смок	69
Обикновена блатна костенурка	72
Южна блатна костенурка	75
Шипоопашата костенурка.....	78

Шипобедрена костенурка.....	81
Северен гребенест тритон.....	84
Дунавски гребенест тритон	87
Южен гребенест тритон.....	90
Македонски гребенест тритон	93
Червенокоремна бумка.....	96
Жълтокоремна бумка.....	99

Колониално гнездящи птици

Малък корморан	103
Блестящ ибис	105
Лопатарка	108
Чапли и голям корморан.....	110
Нощна чапла	110
Гривеста чапла	110
Сива чапла	110
Малка бяла чапла	111
Голяма бяла чапла.....	111
Червена чапла	112
Голям корморан.....	112

Птици, гнездящи във вътрешността на гората

Глухар.....	114
Лещарка	117
Горски бекас	119
Черен щъркел	121
Черен лешояд.....	123
Малък орел.....	125
Врабчова кукумявка	127
Пернатонога кукумявка.....	129
Уралска улулица	131
Черен кълвач.....	133
Сив кълвач.....	135

Среден пъстър кълвач	137
Южен белогръб кълвач.....	139
Трипръст кълвач.....	141
Гълъб хралупар	143
Червеногуша/малка мухоловка.....	145
Полубеловрата мухоловка.....	147
Сива мухоловка.....	149
Градинска червеноопашка	151

Птици, гнездящи в покрайнините на горите

Осояд	153
Орел рибар	155
Черна каня.....	157
Морски орел	159
Орел змияр	161
Голям ястреб	163
Малък ястреб.....	165
Късопръст ястреб.....	167
Малък креслив орел.....	169
Голям креслив орел.....	171
Царски/кръстат орел	173
Сокол орко	175
Ловен сокол.....	177
Вечерна/червенонога ветрушка	179

Птици, гнездящи по скали и по-рядко в гори

Белоопашат мишелов	181
Скален орел	184
Бухал	186

Отделни видове.....	188
---------------------	-----

Увод

Настоящият определител цели да подпомогне работещите в горските стопанства в България при определянето, мониторинга и прилагането на мерки за стопанисване на гори с висока консервационна стойност (ВКС) и по-конкретно ВКС1.

Определянето на гори с ВКС е задължително за стопанствата, сертифицирани по международния стандарт за отговорно управление на горите FSC.

Определителят включва фотографии и разяснителни текстове за 70 вида животни от включените в Приложение 1Б на Практическото ръководство за определяне на гори с висока консервационна стойност в България (Национално ръководство за ГВКС). Приложение 1Б включва и други видове животни, определящи наличието на ВКС в дадена гора, за които е даден само списък в края на настоящия определител.

Видовете в определителя са подредени в следния ред:

- Бръмбари
- Пеперуди
- Земноводни
- Влечуги
- Колониално гнездящи птици
- Птици, гнездящи във вътрешността на гората
- Птици, гнездящи в покрайнините на горите
- Птици, гнездящи по скали и по-рядко в гори

Определителят е разработен от авторски колектив в състав: д-р Ростислав Бекчиев – раздел „Бръмбари“, доц. д-р Стоян Бешков – раздел „Пеперуди“, Симеон Арангелов – раздел „Земноводни и влечуги“, Дончо Киров – раздел „Птици“. Определителят е разработен с подкрепата на WWF-България.

WWF-България благодари на всички фотографи, които предоставиха свои снимка за настоящия определител!

Бръмбари

Автор на текста:
д-р Ростислав Бекчиев

Заплетен карабус

Carabus intricatus (Linnaeus)

Сем. Carabidae (Бегачи)

© Ростислав Бекчиев

Фигура 1. *Carabus intricatus* – мъжки

© Ростислав Бекчиев

Фигура 2. Външен вид и относителни размери на (от ляво надясно) – *Carabus convexus*, *Carabus intricatus* и *Carabus scabrosus*

Природозащитен статус България: няма
Международен: IUCN – NT; CORINE

Разпространение Цяла България. Среща се из цялата страна от 0 до 2000 m н.в.

Описание на вида Дължина 2,4–3,6 cm. Тялото е стройно, силно удължено (Фиг. 1). Окраска черно-синя с металически отблясъци. Очите са изпъкнали, челото и темето – силно набръчкани. Антените достигат почти до средата на надкрилията, плътно овласинени от 5-то членче. Страничните краища на преднегръда са силно сърцевидно извити, задните ъгли – дълги и заострени. Повърхността на преднегръда е силно набръчкана, с изключение на централната част. Надкрилията са умерено плоски, скулптурата им, особено по страните, е силно стъстена. Краката са много дълги.

Влаголюбив горски вид. Предпочита сенчести широколистни гори със стари и паднали дървета.

От останалите представители на род *Carabus* се отличава по удълженото тяло с черно-синя металически блестяща окраска. Главата отгоре и страничната част на преднегръда са набръчкани; със зърнеста скулптура на надкрилията, стъстена към периферията. По окраска може да се сбърка с *Carabus (Procerus) scabrosus*, но той е по-широк и с много по-големи размери – 4,5 до 5,5 cm, или с по-дребния *Carabus convexus* (1,5–2,1 cm), който обаче е с различни пропорции и различна скулптура на надкрилията (Фиг. 2).

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за крайна оценка. Уловът на възрастни екземпляри се осъществява в предварително определена територия за мониторинг, чрез почвени капани. В

границите на тази територия се определя една или повече пробни площи, в рамките на които се извършва събиране на данни за вида. Отчитат се брой индивиди.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор е изсичането и подмладяването на горите. Нуждае се от стара мъртва дървесина за убежища на имагото при хибернация.

Забрана за сеч на крайречни гори, изкореняване на пълнове и промяна на хидрологичния режим на реките. Забрана за промяна на широколистни насаждения в иглолистни.

Еленов рогач

Lucanus cervus (Linnaeus)

Сем. Lucanidae (Рогачи)

© Ростислав Бекчиев

Фигура 3. *Lucanus cervus* (мъжки)

© Ростислав Бекчиев

Фигура 4. Вариация в размерите на мъжките при *Lucanus cervus*

Фигура 5.
Lucanus cervus
(женска) и *Dorcus*
parallelipipedus
(мъжки)

Природозащитен статус България: ЗБР – II, III
Международен: HD – II; IUCN European Red List of
Saproxyllic Beetles – NT; BC – III

Разпространение Цяла България, от 0 до 1500–1700 m в широколистни гори.

Описание на вида Най-едрият български бръмбар (4,5–9,0 cm) с черно-кафяви до червено-кафяви надкрилия (Фиг. 3) Налице е изразен полов диморфизъм – мъжките имат по-големи размери, които силно варират (Фиг. 4), по-широка глава, силно развити и удължени челюсти, докато при женските такива белези липсват. Ларвата се развива най-често 5–6 (максимално до 8) години в гнила дървесина на дънери, гънове и корени на дъб, липа, бук, върба, тополя и други широколистни дървета. Сезонното развитие на вида зависи от височината, географската ширина и климатичните условия. Възрастните обикновено се появяват в края на май, като мъжките завършват развитието си около седмица преди женските. Срещат се до края на септември. Възрастното насекомо най-често се наблюдава през ранното лято. През деня възрастните стоят най-често

то неподвижно на стволове на дървета, пънове и клони. Мъжките летят по здрач и в първите часове на нощта, докато женските пълзят по земята или по дърветата.

Няма близки видове в България. Женската на *Lucanus cervus* би могла да бъде трудно сбъркана с *Dorcus parallelipipedus*, но последният е значително по-дребен, с тъмнокафяв до черен цвят (Фиг. 5).

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Мониторингът се извършва по трансектен метод, като се проверяват подходящите микроместообитания, в същото време се отчитат и летящите и пълзящи екземпляри. Подходящите микроместообитания са големи стоящи, отмиращи или мъртви, отсечени или паднали дървета или големи кло-ни, купчини с отрязани дърва, хралупи на големи живи отмиращи дървета. Отчитането на екземплярите се осъществява като се огледат добре микрохабитатите, например в случая с хралупите се разравя гниещата материя на дъното на хралупата на дълбочина не повече от 5–6 cm. Отчита се броят на индивидите в рамките на един трансект, с дължина около 1 km (важи за всички видове, отчитани по този метод).

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видо-воспецифични).

Пропомакрус

Propomacrus bimucronatus (Pallas)

Сем. Euchiridae

© Ростислав Бекчиев

Фигура 6. *Propomacrus bimucronatus* – мъжки

Природозащитен статус България: ЧК – застрашен (EN)
Международен: IUCN European Red List of Saproxylic Beetles –NT

Разпространение Южна България (Кресненско дефиле, Черноморско крайбрежие, Източни Родопи). Изключително рядък, намиран е в гори от дъб (*Quercus* sp.) и чинар (*Platanus orientalis*).

Описание на вида Дължината на тялото при мъжките е 3,5–4,5 cm, при женските 2,5–4,0 cm (Фиг. 6). Предните крака са изключително издължени, като при мъжките достигат 4,4 cm. Тялото е едро, умерено изпъкнало и с тъмнокафяв

до черен цвят. Преднегръдът при мъжките е по-широк, отколкото при женските. Задните му ъгли са силно заострени. Данните за биологията на вида са малко. Ларвата се развива в гниеща дървесина на широколистни дървета. Възрастното се появява през май и се среща до края на август, началото на септември. Наблюдава се най-често по стволове на мъртви дървета или привлечен от светлина.

Няма близки видове в България.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за крайна оценка. Мониторингът се извършва по трансектен метод, като се проверяват подходящите микроместообитания, в същото време се отчитат и летящите и пълзящи екземпляри. Подходящите микроместообитания са големи стоящи, отмиращи или мъртви дървета, отсечени или паднали дървета или големи клони, купчини с отрязани дърва, хралупи на големи живи отмиращи дървета, дървета с гъби. Отчитането на екземплярите се осъществява като се огледат добре и внимателно микрохабитатите, например в случая с хралупите се разравя внимателно гниещата материя на дъното на хралупата на дълбочина не повече от 5–6 cm. Отчита се броят на индивидите в рамките на един трансект.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видо-воспецифични).

Бръмбар-отшелник

Osmoderma eremita (Scopoli)

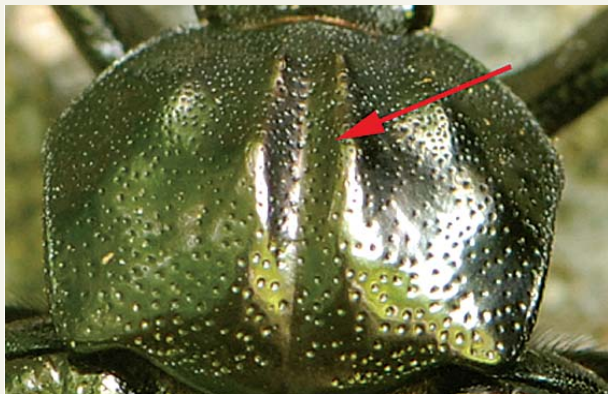
Сем. Cetoniidae (Бронзовки)

© Ростислав Бекчиев

Фигура 7. *Osmoderma eremita* – мъжки

© Ростислав Бекчиев

Фигура 8. Преднегърд на *Osmoderma eremita* с характерно седловидно вдлъбване

Природозащитен статус България: ЧК – застрашен (EN); ЗБР – II, III

Международен: HD – II, IV; IUCN – VU; IUCN European Red List of Saproxyllic Beetles – NT; BC – II; CORINE

Разпространение Вероятно цяла България. До този момент са известни около 20 находки (Стара планина, Рила, Южен Пирин, Беласица и др.).

Описание на вида *Osmoderma eremita* е едър бръмбар, най-големият от семейството си (Фиг. 7). Размери 2,8–3,2 cm. Тялото е едро, набито, с тъмночерен цвят и лек метален отблясък.

Среща се в стари широколистни гори, като често предпочитани хабитати са покрайнини на гори и брегове на реки. Микрохабитат – изключително загиващи и гниещи стари хралупести дървета. При избор на местообитания предпочита първо дъб (*Quercus* sp.), след това липа (*Tilia* sp.), върба (*Salix* sp.), бук (*Fagus sylvatica*), чинар (*Platanus orientalis*), среща се дори и в стари овощни дървета. Женските снасят яйцата в гниещата дървесина в хралупите на дървета, където се развиват и ларвите. Развитието на ларвите продължава 2–3 години. Възрастните насекоми се срещат от май до началото на септември, но най-често се наблюдават през юни и юли. В полет се наблюдават през топлите и слънчеви следобедни и привечерни часове на деня. През есента възрастните умират. Имат много слаби разселителни способности и рядко се отдалечават на повече от 1–2 km от хралупата, в която са се развили, като по-голяма част от живота си прекарват в нея. В България вероятно се срещат няколко вида, но те се различават трудно по морфологични белези и за целите на определителя са без значение.

Видът може да бъде сбъркан с някои по-тъмни представители на род *Potosia*, но при всички тях липсва характерното за осмодерма седловидно вдлъбване на преднегръда. То е по-силно изразено при мъжките екземпляри, но е ясно видимо и при женските (Фиг. 8).

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за крайна оценка. Мониторингът се извършва по трансектен метод, като се проверяват подходящите микроместообитания, в същото време се отчитат и летящите и пълзящи екземпляри. Подходящите микроместообитания са големи стоящи отмиращи или мъртви дървета с хралупи. Отчитането на екземплярите се осъществява като се огледат добре и внимателно микроробитатите, например в случая с хралупите се разравя внимателно гниещата материя на дъното на хралупата на дълбочина не повече от 5–6 cm. Отчита се броят на индивидите в рамките на един трансект.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета (най-вече хралупести), маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пълнове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Изкусен ергатес

Ergates faber (Linnaeus)
Сем. Cerambycidae (Сечковци)

© С. Бешков

Фигура 9. *Ergates faber* – женска

Природозащитен статус България: Няма
Международен: IUCN European Red List of Saproxylic Beetles – LC

Разпространение Среща от 0 m (Камчия, Златни пясъци) до 1200 m (Рила).

Описание на вида Едър бръмбар, дължина 2,5–6 cm (Фиг. 9). Целият е черно-кафяв, неокосмен. При мъжките предните крака са дълги, антените надхвърлят дължината на надкрилията, преднегръбът е по-гладък. При женската предните крака са със същата дължина като останалите, антените не надхвърлят дължината на надкрилията, преднегръбът е набръчкан.

Ларвата се развива в мъртви или болни, силно отслабени, предимно иглолистни дървета, рядко широколистни и най-често в основата на дебели стъбла на бор и ела. Развитието продължава 3–4, а понякога и повече години, като това зависи от климатичните условия и от влагата на дървесината.

Преднегръбът е без шипчета или с няколко много малки, което го отличава и от всички други представители на подсемейство *Prioninae* в България.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за крайна оценка. Мониторингът се извършва по трансектен метод, като се проверяват подходящите микроместообитания, в същото време се отчитат и летящите и пълзящи екземпляри. Подходящите микроместообитания са големи стоящи, отмиращи или мъртви дървета, отсечени или паднали дървета или големи клони, купчини с отрязани дърва, хралупи на големи живи отмиращи дървета, дървета с гъби. Отчитането на екземплярите се осъществява като се огледат добре микрохабитатите. Отчита се броят на индивидите в рамките на един трансект.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видо-специфични).

Трионест сечко

Prionus coriarius (Linnaeus); *Prionus besicanus* Fairmaire
Сем. Cerambycidae (Сечковци)

© Ростислав Бекчиев

Фигура 10. *Prionus besicanus* (ляво) и *Prionus coriarius* (дясно)

Природозащитен статус България: Няма
Международен: IUCN European Red List of Saproxylic Beetles – LC

Разпространение Двата вида се срещат почти в цяла България, от 0 до 2100–2400 m.

Описание на вида Едри бръмбари с дължина от 2,0–5,5 cm (Фиг. 10). Цветът на тялото е черно-кафяв, понякога с по-светъл оттенък. Главата е къса и дебела, антените, най-вече при мъжките, са с характерно трионовидно назъбване на членчетата. Възрастните се срещат по стари, полугнили или мъртви дънери и стъбла. През деня стоят обикновено по кората, а нощем са активни. Ларвата се

развива в продължение на три и повече години в дървесината на стари, болни и мъртви широколистни и иглолистни дървета. Какавидирането се извършва в почвата. Среща се често в по-стари гори през юли и август.

Представителите на род *Prionus* се различават ясно от другите представители на подсемейство Prioninae в България, по ясно видимите три остри зъба на страните на преднегръбна. Двата вида се различават най-лесно по структурата на надкрилията. При *Prionus coriarius* надкрилията са грубо набръчкани и с три ясни надлъжни ребра, докато при *Prionus besicanus* са почти гладки, с едва различими ребра.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Мониторингът се извършва по трансектен метод, като се проверяват подходящите микроместообитания, в същото време се отчитат и летящите и пълзящи екземпляри. Подходящите микроместообитания са големи стоящи отмиращи или мъртви дървета, отсечени или паднали дървета. Отчитането на екземплярите се осъществява като се огледат добре и внимателно микрохабитатите. Отчита се броят на индивидите в рамките на един трансект.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видо-воспецифични).

Голям сечко

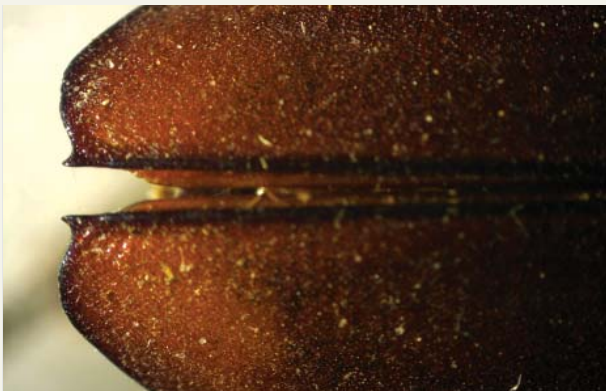
***Cerambyx cerdo* Linnaeus**
Сем. Cerambycidae (Сечковци)

© Ростислав Бекчиев

Фигура 11. *Cerambyx cerdo* – мъжки

© Ростислав Бекчиев

Фигура 12. Врх на надкрилията при *Cerambyx cerdo*

Природозащитен статус България: ЗБР – II, III
Международен: HD – II, IV; IUCN – VU; IUCN European
Red List of Saproxyllic Beetles – NT; BC – II; CORINE

Разпространение Широко разпространен вид в цялата страна, но основно в Източна и Южна България.

Описание на вида Възрастните индивиди на *Cerambyx cerdo* са с размери между 2,4–5,3 cm (Фиг. 11). Тялото и краката са черни, с червеникавокафяви върхове на надкрилията. Надкрилията са ясно стеснени от основата към върха. При мъжките антените са два пъти по-дълги от тялото, при женските достигат до върха на елитрите.

Обитава стари широколистни гори. Развива се предимно по дъбове, по-рядко се среща по кестен, бреза и други широколистни дървета. Ларвите живеят в гниеща дървесина на стари или мъртви дървета и се хранят с нея. Възрастното насекомо лети през май–август, като най-често се наблюдава през юни–юли. Активно е привечер или през ранните часове на нощта, когато лети или пълзи по стволите на дърветата. Яйцата се отлагат в цепнатини на кората на дървета. Цикълът на развитие продължава 3–4 години.

В България се срещат 6 вида от род *Cerambyx* – *Cerambyx cerdo*, *Cerambyx dux*, *Cerambyx nodulosus*, *Cerambyx miles*, *Cerambyx scopoli* и *Cerambyx welensii*. *Cerambyx cerdo* се отличава най-лесно от останалите по наличието на шипче на върха на надкрилията (Фиг. 12).

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Мониторингът се извършва по трансектен метод, като се проверяват подходящите микроместообитания, в същото време се отчитат и летящите и пълзящи екземпляри. Подходящите

микроместообитания са големи стоящи отмиращи или мъртви дървета, отсечени или паднали дървета. Отчитането на екземплярите се осъществява като се огледат добре и внимателно микрохабитатите. Отчита се броят на индивидите в рамките на един трансект.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видо-специфични).

Алпийска розалия

***Rosalia alpina* (Linnaeus)**
Сем. Cerambycidae (Сечковци)

© Ростислав Бекчиев

Фигура 13. *Rosalia alpina* – мъжки

Природозащитен статус България: ЗБР – II, III
Международен: HD – II, IV; IUCN – VU; IUCN European Red List of Saproxyllic Beetles – LC; BC – II; CORINE

Разпространение Широко разпространен в цялата страна, от 0 до 1500 m. Предимно в планините, но и по Черноморието.

Описание на вида Възрастното е с размери 1,5–3,8 cm (Фиг. 13). Главата е удължена, преднегръбът е закръглен, с чифт насочени нагоре шипове на страните, надкрилията са удължени с паралелни страни. Основният цвят на окраската е светлосин. На предния край на преднегръда има черно петно, а на надкрилията – черна напречна препаска през средата и два чифта петна – едно в основата и едно на върха на елитрите. Антените са 11-членести, като членчета 3–8 имат на върха снопче от черни четин-

ки. Полов диморфизъм: антените на мъжките са 1,5–2,0 пъти по-дълги от дължината на тялото, при женските те едва надминават дължината на елитрите. Обитава стари широколистни гори. Развива се предимно по бук, но също по *Carpinus*, *Fraxinus*, *Ulmus*, *Acer*, *Alnus*, *Castanea*, *Crataegus*, *Juglans*, *Larix*, *Quercus*, *Salix* и *Tilia*. Предпочита места с просвети, огрени от слънцето. Ларвите са ксилофаги, живеят в гниещата дървесина на стари живи или мъртви дървета и се хранят с нея. Възрастното лети през юли–август. Активно е през деня, като през слънчевите часове на деня се наблюдава върху кората на дървета. Яйцата се отлагат в цепнатините на кората. Цикълът на развитие е 3–4 години. Няма близки видове.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Мониторингът се извършва по трансектен метод, като се проверяват подходящите микроместообитания, в същото време се отчитат и летящите и пълзящи екземпляри. Подходящите микроместообитания са големи стоящи отмиращи или мъртви дървета, отсечени или паднали дървета. Отчитането на екземплярите се осъществява като се огледат добре и внимателно микрохабитатите. Отчита се броят на индивидите в рамките на един трансект.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Голям буков сечко

Morimus asper funereus (Mulsant)

Сем. Cerambycidae (Сечковци)

© Ростислав Бекчиев

Фигура 14. *Morimus asper* – мъжки

© Ростислав Бекчиев

Фигура 15. *Morimus asper* (ляво) и *Lamia textor* (дясно)

Природозащитен статус България: ЗБР –ЗБР – II
Международен: HD – II; IUCN Red List of Threatened Species – VU; CORINE

Разпространение Широко разпространен вид в цялата страна, от 0 до 2000 m.

Описание на вида Възрастните бръмбари могат да достигнат до 4 cm, но има и по-дребни екземпляри (Фиг. 14). Надкрилията им са покрити плътно със сиви власинки, които придават сивия им цвят, както и с черни власинки, които образуват черни кръгли петна. Антените на мъжките са добре развити и надвишават дължината на тялото. При женските антените не достигат до върха на надкрилията. Бръмбарите са безкрили и не могат да летят, което обуславя слабите им разселителни възможности. Обитава широколистни, смесени гори и иглолистни гори. Развиват се в гниеща, влажна дървесина (стволове, трупи, дънери, пънове, кори от дървета), лежаща на земната повърхност, най-често на дъб, бук, тополя, кестен, ела. Възрастните бръмбари се срещат през април–септември в купчини от отсечени трупи. Женските снасят яйцата си в мъртва дървесина с кора, с предпочитание към по-големи дънери или трупи. Ларвите се развиват под кората, където се хранят със сърцевината на дървесината. Пикове в числеността на големия буков сечко през първата половина на май и втората половина на юни предполагат развитие на 2 поколения през годината. Бръмбарите са активни привечер и през ранните часове на нощта (между 20 ч. вечер и 3 ч. сутрин), но много често могат да се наблюдават и през деня, на сенчести и относително хладни места. Цикълът на развитие е 2–3 годишен. Показва много широка способност за адаптация към различни надморски височини, типове гора и климатични условия.

Може да бъде сбъркан с близкия до него вид от род *Lamia* – *Lamia textor* (Linnaeus), но при нея напълно липсват типичните тъмни петна на надкрилията (Фиг. 15).

В България се срещат няколко подвида от род *Morimus*, според някои автори – *M. asper asper*, *M. asper funereus* и *M. asper verecundus* (Faldermann), както и още един близък вид – *Morimus orientalis* (Reitter). Поради изключително практичната насоченост на определителя, близката екология и природозащитно значение, няма да бъдат описвани разликите между посочените подвидове и видове.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Мониторингът се извършва по трансектен метод, като се проверяват подходящите микроместообитания, в същото време се отчитат и пълзящите екземпляри. Подходящите микроместообитания са големи стоящи отмиращи или мъртви дървета, отсечени или паднали дървета. Отчитането на екземплярите се осъществява като се огледат добре и внимателно микрохабитатите. Отчита се броят на индивидите в рамките на един трансект.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пълнове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видо-специфични).

Други видове

Тъй като тези видове са относително трудни за намиране, наблюдаване и определяне от неспециалисти, за тях се дава само снимка, с цел да се придобие обща представа при евентуалното им срещане в природата. Всички са включени в крайната оценка на ГВСК.

Cucujus cinnaberinus (Scopoli)

Сем. Cucujidae

© И. Гонов

Фигура 16. *Cucujus cinnaberinus*

Единственият представител на сем. Cucujidae в България. Възрастното е сравнително дребно (1,1–1,5 cm), тялото е червено-кафяво на цвят, силно дорзовентрално сплеснато (Фиг. 16). Рядък вид. Обитава запазени широколистни гори, по-рядко иглолистни. Микрохабитат – възрастни и ларви живеят заедно във влажни, гниещи кори на стоящи и лежащи дървета, най-вече *Quercus*, *Fagus*, *Populus*

tremula, *Populus niger*, *Acer*, *Salix*, *Ulmus*, но също *Abies* и *Picea*. Понастоящем видът е със статус Застрашен (VU A1c) (IUCN 2007) и е включен в Приложение II на Директива 92/43.

***Triplax* spp.**
Сем. Erotylidae

© Ростислав Бекчиев

Дребни бръмбари, около 0,5 cm (Фиг. 17). Всички видове от род *Triplax* обитават стари гори, като са тясно привързани към растящите по стволите на дърветата гъби. Индикатори за стари и добре запазени гори. В България се срещат 9 вида.

Фиг. 17. *Triplax* sp.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Пеперуди

Автор на текста
и фотографиите:
д-р Стоян Бешков

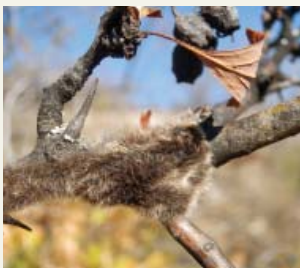
Глогова торбогнезница

***Eriogaster catax* (Linnaeus, 1758)**

Сем. Lasiocampidae (Копринопреди)

Фигура 18. *Eriogaster catax*, мъжки горе и дясно, женски долу ляво

Фигура 19. *Eriogaster catax* гъсеници и яйца

Природозащитен статус България: ЗБР – 2 и 3
Международен: HD – II и IV; Бернска конвенция II;
IUCN – DD

Разпространение Цяла България. Среща се из цялата страна от 0 до 1000 m н.в.

Описание на вида Сравнително едра нощна пеперуда (32–46 mm с разперени криле) с масивно мъхесто тяло (Фиг. 18). Предните криле са жълтеникаво-охрени с по-светла към тялото и по-тъмна към края на крилето част, като двете части са отделени една от друга с по-светла ивичка. В средата на предното крило има голяма кръгла бяла точка с тъмен кант. Задните криле са едноцветни, жълтеникаво-охрени. Антените и при двата пола са двойно гребенести, като при женските ламелите са значително по-къси. У нас може да се сбърка единствено с *Eiogaster rimicola* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775) (Фиг. 20), но при него предните криле са едноцветни и бялата точка е малка, без тъмен кант. *Odonestis pruni* (LINNAEUS, 1758) (Фиг. 20) е с назъбен външен ръб на предните криле и с тъмна дъговидна линия, пресичаща предното крило напречно. *Odonestis pruni* лети по-рано от *Eriogaster catax* – до септември, но е възможно двата вида да се срещнат заедно.

Фигура 20. Сходни на *Eriogaster catax* видове (от ляво надясно) – *Odonestis pruni* и *Eriogaster rimicola*

В България *E. catax* се среща по топли припечни поляни с единични дървета или в покрайнините на просветни дъбови гори. Лети нощем през септември–октомври и се привлича от светлинни източници. Ларвите се хранят с дива круша (*Pyrus*), трънка (*Prunus spinosa*), глог (*Crataegus*), дъб (*Quercus*), топола (*Populus*). Гъсениците са мъхесто-космати, тъмни, с тънка начупена бяла странична ивица и голямо светло гръбно петно на всеки сегмент (Фиг. 19). Яйцата са покрити с фини косъмчета, които женската отделя при яйцепологането (Фиг. 19). Ларвите живеят групово в паяжинно гнездо от началото на април до края на май. Какавидират в почвата в яйцевиден симетричен пашкул. Зимуват яйцата.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Уловът на възрастни екземпляри се осъществява със светлинни ловилки нощем. Използват се силни живачни лампи и лампи със специален спектър на светлинни ловилки тип „палатка“, захранвани от генератор с 220V електричество. Ловилките се поставят на 200–250 m една от друга, за да покриват по-голяма площ и да не се конкурират. Желателно е да са на места с различна експозиция. Ловилките се проверяват периодично през цялата нощ и за последно рано сутрин. Прилагат се и светлинните ловилки с една 8W actinic и една 8W black light луминесцентни тръбни лампи и с фото-клетка за автоматично включване (при здрачаване) и изключване (при изгрев), захранвани от 12V акумулатор. Ловилките и лампите се слагат по топли припечни поляни с единични дървета или в покрайнините на просветни дъбови гори с хранителните растения – дива круша, трънка, глог, топола през септември–октомври. Проверката на ловилките става рано сутрин преди изгрев. Отчита се броят индивиди. През април и

май се провежда мониторинг по трансект от 1 km за регистрация на гнездата на ларвите.

Мерки и препоръки за опазване и за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор е прочистването от храсти на пасища и тревисти местообитания, както и опожарявания. Опазване на храстовата растителност и подлеса. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове; изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари; забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Розово нощно пауново око

Perisomena caecigena (Kupido, 1825)
Сем. Saturniidae (Нощни паунови очи)

Фигура 21. *Perisomena caecigena* горе мъжка, долу женска

Природозащитен статус България: ЗБР – 3
Международен: CORINE новопредложен

Разпространение Цяла България. Среца се из цялата страна от 0 до 1200 m н.в.

Описание на вида Сравнително едра нощна пеперуда (60–82 mm с разперени криле), лесна за разпознаване (Фиг. 21). Основният цвят на крилето и при двата пола е от жълт до розов, като женските са с по-интензивно розово оцветяване. И предните, и задните криле са с напречни тъмни зигзагообразни линии и с по едно подобно на око розово, с тъмна сърцевина, овално петно в средата на крилото. Антените при мъжките са силно перести, а при женските са гребенести (Фиг. 21). В България *Perisomena caesigena* се среща най-често в покрайнините на просветни дъбови гори, предимно в южната част на страната. Лети нощем при топло време през септември–ноември и се привлича от светлинни източници. У нас е от малочислен до масов вид в Източните Родопи, известен е от сравнително много находища, разпръснати из цялата страна до около 1200 m н.в. Ларвите се хранят с различни видове дъб (*Quercus*), тополя (*Pouulus*), ясен (*Fraxinus*), круша (*Pyrus*) и др. Гъсениците са зелени, фино окосмени с жълти брадавици на всеки сегмент. Ларвите се срещат от началото на март до края на юни. Какавидират в рехав белезникав пашкул. Зимуват яйцата.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Уловът на възрастни екземпляри се осъществява със светлинни ловилки нощем. Използват се силни живачни лампи и лампи със специален спектър на светлинни ловилки тип „палатка“, захранвани от генератор с 220V електричество. Ловил-

ките се поставят на 200–250 m една от друга, за да покриват по-голяма площ и да не се конкурират. Желателно е да са на места с различна експозиция. Ловилките се проверяват периодично през цялата нощ и за последно рано сутрин. Прилагат се и светлинните ловилки с една 8W actinic и една 8W black light луминесцентни тръбни лампи и с фотоклетка за автоматично включване (при здрачаване) и изключване (при изгрев), захранвани от 12V акумулатор. Ловилките и лампите се слагат по топли припечни поляни с единични дървета или в покрайнините на просветни дъбови гори с хранителните растения – дива круша, трънка, глог, тополя през септември–октомври. Проверката на ловилките става рано сутрин преди изгрев. Отчита се броят индивиди.

Мерки и препоръки за опазване и за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор са прочистването от храсти на пасища и тревисти местообитания, голите сечи, опожаряванията и използването на пестициди в горското стопанство. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове; изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари; забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видо-воспецифични).

Dolbina elegans

***Dolbina elegans* (A. Bang-Haas, 1912)**

Сем. Sphingidae (Вечерници)

Фигура 22. *Dolbina elegans*, мъжка на кора от *Fraxinus oxycarpa*

Природозащитен статус България: няма
Международен: CORINE новопредложен

Разпространение Източна България. Среща се предимно по Северното и Южното Черноморие, на изток от линията Варна– Котел– Крумовград.

Описание на вида *Dolbina elegans* е сравнително едра нощна пеперуда (50–60 mm с разперени криле), лесна за разпознаване (Фиг. 22). Цветът на предните, задните криле, гърдите и тялото е почти еднакъв, кафеникавосив. Рисуният на крилето е с напречни зигзагообразни линии и имитира кора на дърво. Предните криле са с една малка светла точка в средата на крилото. Тялото е с черна прекъсната

препаска непосредствено след гърдите. Антените са гребенести, изтъняващи към върха, при женските са значително по-слабо гребенести. У нас няма друг вид, с който да се сбърка. От нощенките се различава по по-дебелите и закривени накрая антени и по тъмните задни криле. От другите вечерници се различава по размера и рисунката, предимно на задните криле и тялото. В България *Dolbina elegans* се среща най-често в лонгозни и заливни гори с *Fraxinus oxycarpa*. Лети рано нощем, непосредствено след мръкване, и се привлича от светлинни източници. Има вероятно 2–3 поколения или едно продължително поколение от април до септември. У нас е от малочислен до масов вид в лонгозните гори на Ропотамо и Камчия. За биологията на вида не се знае почти нищо, не са известни и предимагиналните стадии. Предполага се, че ларвата се храни с листата на *Fraxinus oxycarpa*. Местообитанията са влажни сенчести гори, но екземпляри са намирани и по сухи голи места в Източните Родопи и Сакар. Българската популация не е географски изолирана от останалите европейски популации – вида го има в Европа и в Румъния и в Гърция. Европейската популация обаче е изолирана от азиатската.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Уловът на възрастни екземпляри се осъществява със светлинни ловилки нощем. Използват се силни живачни лампи и лампи със специален спектър на светлинни ловилки тип „палатка“, захранвани от генератор с 220V електричество. Ловилките се поставят на 200–250 m една от друга, за да покриват по-голяма площ и да не се конкурират. Желателно е да са на места с различна експозиция. Ловилките се проверяват периодично през цялата нощ и за последно рано сутрин. Прилагат се и светлинните ловилки с една 8W actinic и една 8W black light луминесцентни тръбни

лампи и с фотоклетка за автоматично включване (при здрачаване) и изключване (при изгрев), захранвани от 12V акумулатор. Ловилките и лампите се слагат в сенчести заливни гори с хранителното растение *Fraxinus oxycarpa* от май до август. Проверката на ловилките става рано сутрин преди изгрев. Отчита се броят индивиди.

Мерки и препоръки за опазване и за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор са голите сечи, отводняването на заливни гори, корекциите на речни корита. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове; изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари; забрана за отводнявания и промяна на хидрологичния режим; забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Apatura metis

Apatura metis Freyer, 1829
Сем. Nymphalidae (Многоцветници)

Фигура 23. *Apatura metis* – ляво и *Apatura ilia* – дясно, изглед отгоре

Фигура 24. *Apatura metis* – ляво и *Apatura ilia* – дясно, изглед отдолу

Фигура 25. *Apatura metis* – мъжка

Фигура 26. *Apatura metis* – женска

Природозащитен статус България: ЗБР – 3; целеви вид от Основни райони за опазване на пеперудите в България
Международен: CORINE; HD – IV; на Бернска конвенция, II; Европейска червена книга на дневните пеперуди LR(nt); Европейски червен списък на дневните пеперуди – LC

Разпространение От Видин до р. Велека и Рупите при Петрич, в планините достига до около 1000 m н.в. при Копливщица.

Описание на вида *Apatura metis* е сравнително едра дневна пеперуда (55–65 mm с разперени криле). Предните крила отгоре и при двата пола са с извит навътре външен ръб, матовокафяво-лилави при женските и иризиращо лилави с метален блясък при мъжките, с множество бели петънца (Фиг. 23). Оптичната окраска се проявява особено добре при ярка слънчева светлина. В средната част към външния край на крилото има черно очно петно с оранжев ореол и без светла сърцевина. Задните криле отгоре, и при двата пола, на цвят са като предните, със ситно, понякога липсващо очно петно без светла сърцевина и с оранжев ореол в средната част към задния край на крилото. През средата на крилото преминава сравнително широка препаска, съставена от отделени едно от друго чрез вените бели петна. Вътрешният ръб на препаската е дъговидно извит навън, външният е прав или почти успореден на вътрешния. Антените са черни, с оранжев връх. Главата, гърдите и коремчето на цвят са като крилата отгоре. От долната страна и при двата пола предните крила са от оранжево-кафяви до бежови, с две черни петна в средата на крилете, с множество бели петънца и със ситно черно очно петно без сърцевина и с оранжев ореол в средната част към външния край на крилото. От долната страна задните крила са с рисунък като от горната страна, но различни на цвят – от оранжево-кафяви до бежови (Фиг. 24–26). Поло-

вият диморфизъм е сравнително добре изразен, женските (Фиг. 26) имат по-едри и по-широки крила, по-едри бели петна, мъжките са с иризираща оптична окраска, особено добре проявяваща се на слънце. При определяне може да се сгреша с *Apatura iris* и с *Apatura ilia*. *A. iris* обаче е по-едра, крилата отгоре са почти черни до виолетови. Очното петно от горната страна на предните крила е без оранжев ореол. Бялата препаска от горната страна през средата на задните крила е с прав вътрешен ръб, а от външната ѝ страна е с издължен остър връх. Същите разлики се забелязват и от долната страна на задните крила. *Apatura ilia* (Фиг. 23–24) е с по-широки и по-заоблени криле, с по-едри очни петна със светла сърцевина и с надлъжна препаска от отделени черни петна от горната страна на задните криле. При нея линиите са по-слабо успоредни, отколкото при *A. metis*. В България *Apatura metis* се среща край крайречни галерии и гори от върби покрай реки и потоци. Пеперудата е с бърз и енергичен полет, обикновено лети високо по короните на върбите и рядко каца на кални места по земята, по мърша и изпражнения, за да смуче минерали. Има две поколения годишно, от май до август. Гъсениците се хранят с листа от върба. Какавидира по листата на хранителното растение.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Наблюдаване и преброяване на индивидите от вида по предварително набелязан пробен трансект от май до август. По протежение на трансекта се отбелязват всички забелязани екземпляри, като информацията се попълва в полеви дневник. Изборът на трансекта трябва да бъде в местообитание, подходящо за вида – върбалаци край реки и потоци. Мониторингът се извършва за около час, като трансектът трябва да е с дължина около 1 km. Препоръчително е да се разполага с карта на района и трансектът да обхваща максимална

за дължината си територия. При началната и крайната точка задължително се вземат GPS-координати. Поради това че мониторингът се повтаря и на следващата година, по същата схема и със същите усилия, е необходимо да се изберат трансекти без или със минимално човешко влияние. Ако в течение на годината трансектите загубят екологичните си характеристики и не са подходящи за вида, необходимо е да се изберат нови в подходящи за вида местообитания в непосредствена близост. Всеки трансект се изработва от двама души, които заедно извършват преброяване на намиращите се в рамките на трансекта индивиди. Отчитането на данните става на всеки 100 m, като се спира и данните за този участък се записват в полевия формуляр; в съответните графи се отбелязват женски, мъжки, в полет или на земята/върху клоните на дърво. Схемата се повтаря до края на трансекта или до изтичане на един час от началото му. Участниците се движат паралелно на трансекта, на сравнително малко разстояние един от друг (1–1,5 m), като визуално се търсят подходящи за съответния вид микрохабитати, на разстояние приблизително 10 m от мислената средна линия на трансекта, разположена между участниците, т.е. трансектът е с ширина ок. 20 m. Подходящите микрохабитати са крайречни галерии и гори от върби покрай реки и потоци. Определянето и отчитането на екземплярите се осъществява като се улавят екземпляри с ентомологична мрежа с дълга над 2 m дръжка.

Мерки и препоръки за опазване и за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор са голите сечи, отводняването, корекциите на речни корита. Опазване на крайречни гори и върбалаци. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове; изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари; забрана за отводнявания и промяна на хидрологичния режим; забрана за използване на инсектициди.

Euphydryas maturna

Euphydryas maturna (Linnaeus, 1758)

Сем. Nymphalidae (Многоцветници)

Фигура 27. *Euphydryas maturna* – ляво отгоре и дясно отдолу

Природозащитен статус България: ЗБР – 2 и 3; целеви вид от Основни райони за пеперуди в България; ЧК – „уязвим“. Международен: HD II и IV; Бернска конвенция II; Червена книга на европейските дневни пеперуди; Европейски червен списък на дневните пеперуди VU/LC; IUCN: VU A2c LC

Разпространение Североизточната част от страната – Лудогорието, Варненско и част от Добруджа. Почти цялата популация е на североизток от линията Русе–Варна.

Описание на вида *Euphydryas maturna* е красива едра дневна пеперуда (38–48 mm с разперени криле) с широко разпръснати популации в Централна и Източна Европа, Кавказ, Урал, Източен Казахстан, Южен и Западен Сибир, Забайкалието и Монголия. Мъжките са с оранжеви, черни и бели петна, формиращи препаски (Фиг. 27). При женските цветът на крилето е тъмножълт, с черни петънца. Долната страна на крилето е едноцветно оранжева с ивици от бели петънца, окантовани с черно (Фиг. 27). И при двата пола предните криле са източени, със заострен връх.

У нас няма вид, с който да се обърка. Българската популация е географски изолирана от останалите европейски популации, има връзка само с популацията в Югоизточна Румъния, откъдето е описан подвидът *opulenta* RAKOSY & VARGA, който се среща и у нас. *E. maturna* е добър летец с бърз или плавен планиращ полет, обитава тревисти ливади и поляни в стари просветни смесени дъбови гори и покрайнините им, в ниските части на страната. Има едно поколение от май до юли. Гъсениците се хранят с *Fraxinus excelsior* (планински ясен) и *Populus tremula* (трепетлика). Зимува като ларва. След хибернация ларвите сменят хранителното растение и предпочитат *Plantago lanceolata* (теснолистен жировлек), *Veronica hamaedrys* (плоскосеменно великденче), *Lonicera periclymenum* (орлови нокти) и *Succisa pratensis* (ливадна синьоглавка). Гъсениците са черни, грубо окосмени с фини разклонени шипчета, с черни крачета и червеникави коремни (лъжливи) крачета.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Извършва се от началото на юни до началото на юли. Представява наблюдение и преброяване на индивидите от вида по предварително набелязан пробен трансект. Отчита се общият брой на индивидите по протежение на трансекта при подходящи метеорологични условия, като информацията се попълва в полеви дневник. Изборът на трансекта трябва да бъде в хабитат, подходящ за вида – гори с планински ясен и трепетлика, предимно в Североизточна България. Мониторингът се извършва за около час, като трансектът трябва да е с дължина около 1 km. Препоръчително е да се разполага с карта на района и трансектът да обхваща максимална за дължината си територия. При началната и крайната точка задължително се вземат GPS-координати. Поради това че мониторингът се повтаря и на следващата година по същата схема и със същите усилия, е необ-

ходимо да се изберат трансекти без или със минимално човешко влияние. Ако в течение на годината трансектите загубят екологичните си характеристики до такава степен, че да не са подходящи за вида, необходимо е да се изберат нови в подходящи за вида местообитания в непосредствена близост. Всеки трансект се обхожда от двама души, които заедно извършват преброяване на намиращите се в рамките на трансекта брой индивиди. Отчитането на данните става на всеки 100 m, като се спира и данните за този участък се записват в полевия формуляр, като в съответните графи се отбелязват женски, мъжки, в полет или на земята/върху клоните на дърво. Схемата се повтаря до края на трансекта или до изтичане на един час от началото му. Участниците се движат паралелно на трансекта, на сравнително малко разстояние един от друг (1–1,5 m), като визуално се търсят подходящи за съответния вид микрохабитати, на разстояние приблизително 10 m от мислената средна линия на трансекта, разположена между участниците, т.е. трансектът е с ширина ок. 20 m. Подходящите микрохабитати са горски пътеки, просеки, поляни в гори с трепетлика и планински ясен. Определянето и отчитането на екземплярите се осъществява като се наблюдават или улавят екземпляри с ентомологична мрежа.

Мерки и препоръки за опазване и за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор са промяната в характера на основния хабитат на вида; редуцирането или унищожаване на микрохабитатите на вида; пожарите; замърсяването с битови, строителни и други отпадъци; използването на пестициди в горското стопанство; голите сечи. Опазване на храстовата растителност и подлеса. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове; изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари; забрана за използване на инсектициди.

Erannis ankeraria

***Erannis ankeraria* (Staudinger, 1861)**

Сем. Geometridae (Педомерки)

Фигура 28. *Erannis ankeraria* – мъжка, отгоре

Фигура 29. *Erannis ankeraria* – мъжка, отдолу

Фигура 30. *Erannis ankeraria* – мъжка, антена

Фигура 31. *Erannis defoliaria* – мъжка, отгоре

Фигура 32. *Erannis defoliaria* – мъжка, антена

Фигура 33. *Phigaliohybernica aurantiaria/budashkini* – мъжка, отгоре

Фигура 34. *Phigaliohybernica aurantiaria/budashkini* – мъжка, антена

Фигура 35. *Phigaliohybernica marginaria* – мъжка, отгоре

Фигура 36. *Phigaliohybernica marginaria* – мъжка, антена

Фигура 37. *Alsophila aceraria* – мъжка, отгоре

Природозащитен статус Няма (предстои да се включи в ЗБР)
Международен: HD – II и IV

Разпространение Кресненският пролом и вулканичният рид Кожух край Петрич.

Описание на вида *Erannis ankeraria* е бледа и нежна, трудна за разпознаване нощна пеперудка (31–40 mm с разперени криле). При мъжките индивиди главата, гърдите, тялото и предните криле са сламеножълти и са леко напръскани с различна интензивност от тъмни люспи (Фиг. 28). Предните криле са с дъговидна, понякога незабележима линия и друга, по-тъмна, с две чупки или извивки под почти прав ъгъл. В средата на предното крило има тъмно и тясно петно. Задните криле са мръснобели и са напръскани с тъмни люспи. Задните криле също са с тъмно и малко петно в средната си част. Ресните са малко по-тъмни от основния цвят. От долната страна пеперудката е сламеножълта, със забележими петна в средата на предните и задните криле и едва забележими напречни линии (Фиг. 29). Антените са двойно перести, фини, като ламелите са къси и едва забележими, наподобяват по-скоро космици, отколкото гребен (Фиг. 30). Структурата на антените е най-сигурната външна морфологична особеност, по която *Erannis ankeraria* може да се различава от близките видове. Друга отличителна морфологична особеност е структурата на мъжката генитална арматура, която се вижда с подходяща оптика при стискане и изчеткване на космиците от края на коремчето с тънка и мека рисувателна четчица. Друго, което отличава *Erannis ankeraria* от близките до него видове, е периодът на летене – февруари–април. Женските индивиди са кафеникави и безкрили. *Erannis ankeraria* обитава топли рехави дъбови гори и покрайнините им. Видовете, с които *Erannis ankeraria* може да се събърка, са: *Erannis defoliaria* (CLERCK, 1759) – по-едър (35–45 mm с разперени криле), по-тъмен (Фиг. 31), антените са с почти двойно по-голям гребен (Фиг. 32). Къс-

ноесенно-зимен вид (30.X. – 06.I.). *Phigaliohybernia aurantiaria* (HÜBNER, 1799)/*Phigaliohybernia budashkini* (KOSTJUK, 2009) (Фиг. 33) са силно вариабилни видове и някои форми външно удивително наподобяват *Erannis ankeraria*. Това, което ги отличава, са антените с почти двойно по-голям гребен (Фиг. 34). Късноесенно-зимни видове (07.XI. – 24.XII.). По-пъстрата *Phigaliohybernia marginaria* (FABRICIUS, 1777) е с черни точки по ръба на предните и задните криле (Фиг. 35), антените са с почти двойно по-голям гребен (Фиг. 36). Зимно-раннопролетен вид (13.I. – 21.IV.). Друг вид, с който *Erannis ankeraria* при недоглеждане може да се обърка, е *Alsophila aceraria* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775). При нея обаче линиите на предните криле са назъбени и почти успоредни, задните криле са блестящо бели (Фиг. 37). Зимен (есенно-пролетен вид 01.XI. – 04.II.). Женските на всичките подобни на *Erannis ankeraria* видове също са безкрили или късокрили. За правилното определяне на *Erannis ankeraria* да се има предвид и периодът на летене.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Уловът на възрастни екземпляри се осъществява със светлинни ловилки нощем. Използват се силни живачни и със специален спектър различни лампи на светлинни ловилки тип „палатка“, захранвани от генератор с 220V електричество. Ловилките се поставят на 200–250 m една от друга, за да покриват по-голяма площ и да не се конкурират. Желателно е да са на места с различна експозиция. Ловилките се проверяват периодично през цялата нощ и за последно рано сутрин. Прилагат се и светлинните ловилки с една 8W actinic и една 8W black light луминесцентни тръбни лампи и с фотоклетка за автоматично включване (при здрачаване) и изключване (при изгрев), захранвани от 12V акумулатор. Ловилките и лампите се слагат по

покрайнини и просеки в ксеротермни дъбови гори и ред-колесия през февруари и март. Проверката на ловилките става рано сутрин, преди изгрев. Отчита се броят индивиди.

Мерки и препоръки за опазване и за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор са промяната в характера на основния хабитат на вида; редуцирането или унищожаване на микрохабитатите на вида; пожарите; замърсяването с битови, строителни и други отпадъци; използването на пестициди в горското стопанство; голите сечи, светлинното замърсяване. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове; изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари; забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Dioszeghyana schmidtii

Dioszeghyana schmidtii (Diószeghy, 1935)

Сем. Noctuidae (Нощенки)

Фигура 38–39. *Dioszeghyana schmidtii* – мъжки, отгоре

Фигура 40. *Orthosia cruda* – мъжка, отгоре

Фигура 41. *Hoplodrina ambigua* – мъжка, отгоре

Фигура 42. *Xanthia (Spudaea) castanea* – мъжка, отгоре

Фигура 43. *Orthosia cerasi* – мъжка, отгоре

Фигура 44. *Dioszeghyana schmidtii* – гъсеница, странично

Природозащитен статус България: България: ЗБР – 2 и 3
Международен: HD – II и IV

Разпространение Почти всички части на страната, с изключение на Югозападна България, Западните Родопи и Добруджа. В планините се среща до към 900 m н.в.

Описание на вида Сравнително дребна нощна пеперуда (24–30 mm с разперени криле), трудна за разпознаване от неспециалисти (Фиг. 38–39), разпространена в Източна Европа и в Мала Азия. В по-старата литература е известна като *Orthosia schmidtii*. Популацията в Източните Родопи принадлежи към подвида *D. schmidtii pinkeri* ([HREBLAY & VARGA], 1993). Предните криле са кафеникави, с две едри, добре очертани петна, окантовани с жълтеникаво-бяло. Понякога петната са леко по-тъмни от основния цвят на крилата, но никога не са със светла и тъмна част. Предните криле са със светла, нахъсана преди края на крилото, ивица, понякога се забелязва и втора назъбена ивица. Задните криле са едноцветни, с по-тъмна външна част. Антените при мъжките са двойно гребенести, а при женските са нишковидни. У нас *D. schmidtii* може да се обърка с *Orthosia cruda* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775) – вид, с който се среща заедно, но при него петната са по-малки и с тъмна сърцевина (Фиг. 40). Други видове, с които може да се обърка, са представителите на род *Hoplodrina*, особено

но с *Hoplodrina ambigua* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775). Видовете от род *Hoplodrina* са с по-тънки антени, имат по-късен период на летене, а *Hoplodrina ambigua* (Фиг. 41), която също може да се срещне през март–май, е с блестящи бели задни криле и с черни точки преди края на крилото. Подобна по цвят, размер и срещаща се по същото време, е *Xanthia (Spudaea) castanea* Osthelder, 1933, позната доскоро като *Spudaea pontica* (KLJUTSHKO, 1968), но при нея по-голямото петно е с тъмна точка в долната си част, предните криле са без светла линия към края на крилото и е с препаска от ситни черни точки (Фиг. 42). *Orthosia cerasi* (FABRICIUS, 1775) (в по-старата литература е с името *Orthosia stabilis* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775) е значително по-едра, с непрекъсната светла линия преди края на предното крило и с тъмна пречупена линия между двете петна (Фиг. 43). Сигурното определяне на *D. schmidtii* от неспециалисти става с бинокулар при проверка на мъжките и женските генитални придатъци след изчеткването на последните сегменти на коремчето с тънка и мека рисуваелна четчица. В България *D. schmidtii* обитава покрайнините на просветни дъбови гори с *Acer tataricum* (вид явор). Лети нощем през март–април и началото на май и се привлича от светлинни източници и хранителни примамки от вино и захар. У нас е известна от малко, разпръснати находища – Източните Родопи на изток от яз. „Студен Кладенец“ (от Хасково до с. Меден Бук, Ивайловградско), Сакар, Кричим, Панагюрско, Кула, Видинско, Врачанско, Русенско, Странджа и Южното Черноморие. Ларвите се хранят с *Acer tataricum*, но могат да се отглеждат и по дъб. Намирането на вида в места без *Acer tataricum*, но където *Acer campestre* е обилен и отсъствието на вида на съседни места (Видинско) с *Acer tataricum* предполага за хранително растение и други видове явор или поне на клен. Видът е обилен в дъбови гори в Източна България, където вероятно ларвите се хранят с дъбови листа, тъй като там няма видове от род *Acer*. Гъсениците

са голи, зеленикавокафяви гръбно и кремави коремно, със силно начупена бяла странична ивица (Фиг. 44). Ларвите се срещат от началото на април до края на май. Какавидират в почвата без пашкул. Зимуват какавидите.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Уловът на възрастни екземпляри се осъществява със светлинни ловилки нощем. Използват се силни живачни лампи и лампи със специален спектър, на светлинни ловилки тип „палатка“, захранвани от генератор с 220V електричество. Ловилките се поставят на 200–250 m една от друга, за да покриват по-голяма площ и да не се конкурират. Желателно е да са на места с различна експозиция. Ловилките се проверяват периодично през цялата нощ и за последно рано сутрин. Прилагат се и светлинните ловилки с една 8W actinic и една 8W black light луминесцентни тръбни лампи и с фотоклетка за автоматично включване (при здрачаване) и изключване (при изгрев), захранвани от 12V акумулатор. Ловилките и лампите се слагат по покрайнини и просеки в ксеротермни дъбови гори и редколесия през март и април, до първата четвърт на май. Проверката на ловилките става рано сутрин, преди изгрев. Отчита се броят индивиди.

Мерки и препоръки за опазване и за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор са промяна характера на основния хабитат на вида; редуцирането или унищожаване на микрохабитатите на вида; пожарите; замърсяването с отпадъци; използването на пестициди в горското стопанство; голите сечи, светлинното замърсяване. Опазване на храсовата растителност и подлеса; забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове; изготвяне на планове за противопожарна защита; забрана за използване на инсектициди.

Четириточкова меча пеперуда

Euplagia quadripunctaria (Poda, 1761)

Сем. Erebidae, Arctiinae (Мечи пеперуди)

Фигура 45. *Euplagia quadripunctaria* със свити криле, отгоре

Фигура 46. *Euplagia quadripunctaria*, отгоре

Фигура 47. *Calimorpha dominula* със свити криле, отгоре

Фигура 48. *Calimorpha dominula*, отгоре

Природозащитен статус България: България: ЗБР – 2
Международен: HD – II, приоритетен вид

Разпространение Навсякъде, в планините до към 1900 m н.в. Не е рядък, нито малочислен вид, през август може да се намери почти навсякъде, включително и в големите градове. Извършва миграции.

Описание на вида Едра и лесна за разпознаване красива нощна пеперуда (50–62 mm с разперени криле), разпространена в Европа и Предна Азия. Предните криле са черни, с метален отблясък и с бели линии, две от които образуват буквата V (Фиг. 45). Задните криле са пурпурни, с четири черни точки, две от които образуват петно (Фиг. 46). Антените и при двата пола са нишковидни. Тялото е червено отгоре, с ивица от черни точки по средата. Гърдите от горната страна са с широка черна ивица в средата, оградена с по една широка бяла линия странично. У нас *Euplagia quadripunctaria* няма вид, с който да се сбърка. Близък вид е *Callimorpha dominula* (LINNAEUS, 1758), но при него предните криле не са с линии, а с бели петна (Фиг. 47–48). В България *Euplagia quadripunctaria* се среща от най-ниските части на страната, включително Черноморското крайбрежие, до около 1900 m н.в. в планините. Установена е на Пирин, под връх Орелек, на 1900 m н.в. и на Беласица, под връх Конгуро, на 1730 m н.в., но намирането там е вероятно резултат от миграция. Пеперудата лети и се храни предимно денем през юли и август на сенчести места край храсталаци и в покрайнините на горите, но се привлича и нощем от светлинни източници. У нас е известна от множество находища, разпръснати из цялата страна. Новоизлюпените ларви се хранят с глухарче (*Taraxacum*), *Lamium* (мъртва коприва), коприва (*Urtica*). Гъсениците зимуват след третото линеее (събличане на кожата). Напролет, след зимуването, ларвите сменят хранителните растения и предпочитат нокът (*Lonicera*), малина (*Rubus idaeus*), леска (*Corylus*). Възрастните гъсеници са космати, черни, със светла гръбна ивица и кичури от рижави косми. Видът се приема в Европа като парамигрант – извършващ сезонни миграции. Такъв е и у нас във високите части на планините, а вероятно и другаде.

Препоръки и указания за мониторинг

Спада към видовете за първа оценка. Основен метод за установяване на вида е привличането със светлинни ловил-

ки нощем. Използват се силни живачни лампи със специален спектър, на светлинни ловилки, тип „палатка“, захранвани от генератор с 220V електричество. Ловилките се поставят на 200–250 m една от друга, за да покриват по-голяма площ и да не се конкурират. Желателно е да са на места с различна експозиция. Ловилките се проверяват периодично през цялата нощ и за последно рано сутрин. Прилагат се и светлинните ловилки с една 8W actinic и една 8W black light луминесцентни тръбни лампи и с фотоклетка за автоматично включване (при здрачаване) и изключване (при изгрев), захранвани от 12V акумулатор. Ловилките и лампите се слагат в гори и покрайнини на гори през юли, август и първата третина на септември. Друг метод е наблюдаване и преброяване на индивидите от вида денем, по предварително набелязан пробен трансект. По протежение на трансекта се отбелязват всички забелязани екземпляри.

Предварителна подготовка: Изборът на трансекта трябва да бъде в хабитат, подходящ за вида – влажни сенчести дерета в широколистни гори с леска, малина и коприва. Мониторингът се извършва за около час, като трансектът трябва да е с дължина около 1 km. Препоръчително е да се разполага с карта на района и при наличие на подходящи местообитания трансектът да обхваща максимална за дължината си територия. При началната и крайната точка задължително се вземат GPS-координати. Поради това че мониторингът се повтаря и на следващата година по същата схема и със същите усилия, е необходимо да се изберат трансекти без или със минимално човешко влияние (като голи сечи, отводняване и др.). Ако в течение на годината трансектите загубят екологичните си характеристики до такава степен, че да не са подходящи за вида, необходимо е да се изберат нови в подходящи за вида местообитания в непосредствена близост.

Провеждане на мониторинга: Общ принцип. Всеки трансект се обхожда от двама души. Паралелно с това и двамата участници извършват преброяване на намира-

щите се в рамките на трансекта индивиди. Отчитането на данните става на всеки 100 m, като се спира и данните за участъка се записват в полевия формуляр, като в съответните графи се отбелязват женски, мъжки, в полет или на земята/върху цветове на растения. Схемата се повтаря до края на трансекта или до изтичане на един час от началото му. Участниците се движат паралелно на трансекта, на сравнително малко разстояние един от друг (1–1,5 m), като визуално се търсят подходящи за съответния вид микрохабитати, на разстояние приблизително 10 m от мислената средна линия на трансекта, разположена между участниците, т.е. трансектът е с ширина ок. 20 m. Подходящите микрохабитати са сухи или водни дерета в широколистни гори с леска, коприва или малина. Определянето и отчитането на екземплярите се осъществява като се наблюдават или улавят екземпляри с ентомологична мрежа. Всички резултати се записват в полеви дневник. Отчита се общият брой на индивидите от двете ловилки и ловилката тип „палатка“ в рамките на една нощ на пробна площадка или брой на индивидите по протежение на трансекта при подходящи метеорологични условия.

Мерки и препоръки за опазване и за стопанисване на гората

Лимитиращ фактор са промяна характера на основния хабитат на вида; редуцирането или унищожаване на микрохабитатите на вида; пожари; замърсяването с битови, строителни и други отпадъци; използването на пестициди в горското стопанство; голите сечи, светлинното замърсяване. Опазване на храстовата растителност и подлеса; забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове; изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари; забрана за отводнявания и промяна на хидрологичния режим; забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Съкращения

ЗБР – Закон за биологичното разнообразие [в Република България] със съответните приложения с цифра

HD – Директива за дивите местообитания на ЕС – Council Directive 92/43/EEC със съответните приложения с цифра

NT – Near Threatened

LC – Least Concern

EN – Endangered

VU – Vulnerable

IUCN – международен съюз за защита на природата

CORINE – Програмата „Корине“ (Corine), инициирана в Европейския съюз по предложение на Комисията през 1985 г., означава „координация на информация за околната среда“ и представлява прототип на проект, който трябва да работи по различни екологични проблеми и теми, касаещи околната среда. http://eea.government.bg/bg/projects/korine-14/01_CLC2012Implementationandmanagementactivities_ExEA_BBorisova.pdf

ЧК – Червена книга на Република България, 2015

Земноводни и влечуги

Автор на текста:
Симеон Арангелов

Ивичест смок (кощерица)

Elaphe quatuorlineata

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: Червена книга – застрашен (EN); ЗБР – Приложения II и III
Международен: IUCN – NT; Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България Долината на р. Струма на юг от Кресна, гранично с подножията на планините Беласица, Огражден, Малешевска, Пирин и Славянка. Горната граница на разпространение на вида е до 600 m н.в.

Описание Един от най-дебелите смокове у нас (тялото е по-дебело единствено при пъстрия смок). Максималната дължина, която достига, е 1,80 m. Окраската варира в зависимост от възрастта и големината на змията. Младите ивичести смокове са по-светли. При тях гърбът е сиво-жълтеникав на цвят, с големи напречни тъмни петна,

а от двете страни на тялото има по един или два надлъжни реда, образувани от по-малки петънца. Ясно се забелязва тъмната ивица, започваща от окоото и завършваща в задния край на устата. Коремът обикновено е светъл, с тъмни петна, но понякога може да е и по-тъмен, със светли петна. При дължина над половин метър започват да се появяват надлъжните тъмни линии, които първоначално са прекъснати, а при нарастване на змията постепенно се съединяват, а петната избледняват. Ивичестите смокове над един метър обикновено имат напълно ивичеста окраска, но петната все още се забелязват ясно. Възрастните екземпляри (над 1 m) имат кафяв гръб, с четири ясно видими тъмни линии. Петната по гръба вече ги няма или почти не се забелязват. Коремът е светъл (обикновено жълтеникав) и понякога остава на малки тъмни петънца. Ясно различим белег при ивичестия смок е тъмната, почти черна ивица, започваща от окоото и завършваща в задния край на устата.

Жизнена дейност Видът не е отровен. При безпокойство може да ухапе, но е безопасен за човека! Дневно активен. Убива жертвата, като се увива около нея и я задушавя. Храната му се състои предимно от птици, яйца, гризачи и земеровки, гущери, земноводни, както и малките на зайци и други не много едри бозайници. Добре се катери по дървета, но ловува предимно на земята. При лов може да навлезе в хралупи по дърветата, както и в дупки под земята. Размножителният период е през месец май, като женската снася между 4 и 15 яйца в края на юни или началото на юли. Малките се излюпват към края на август и са с дължина на тялото около 30 cm. Половата зрялост настъпва на третата или четвъртата година.

Местообитания Предпочита голи и сухи места с каменист или тревист характер и захрастени участъци. Видът се среща и в разредени гори. Благоприятстващо обстоя-

телство за навлизането му в горите е наличието на храсти в граничните зони между горите и откритите участъци.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните зони (зони между гората и откритите пространства) да не се почистват от храсти.

Пъстър смок

Elaphe sauromates

© Георги Полтеоргиев

Природозащитен статус В България: Червена книга – застрашен (EN); ЗБР – Приложения II и III

Международен: Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България Тракийска низина и на изток до Айтоска планина, Източни Родопи, Сакар, Дервентски възвишения, Странджа, Дунавската равнина, Добруджа, Камчийска и Еминска планина.

Описание Пъстрият смок има най-дебелото тяло в сравнение с останалите смокове, срещащи се в България. Максималната дължина, която достига, е 1,70 m. При възрастните гърбът е светложълт, понякога с леко оранжев оттенък. На всяка от люспите по гърба има по едно голямо напречно тъмно (почти черно) петно. Петната по гърба силно контрастират на светложълтата основа и му придават ясно изразен петнист вид. От горната страна на

главата имат V-образно тъмно петно, а под него, от око-то до задния ъгъл на устата, има по една тъмна ивица от двете страни. Коремът е със същия жълтеникав цвят като основния на гърба – обикновено е без петна, по-рядко с малки петънца. Окраската при младите е почти същата като при възрастните. При тях гърбът е сиво-жълтеникав с големи напречни тъмни петна и през първата си година не могат да бъдат различени от тези на ивичестия смок.

Жизнена дейност Видът не е отровен. При безпокойство може да ухапе, но е безопасен за човека! Дневно активен вид. Убива жертвата, като се увива около нея и я задушавя. Храната му се състои предимно от птици, яйца, гризачи, земеровки, малките на зайци и други не много едри бозайници, по-рядко гущери. Често се катери по дървета, навлизайки в гнезда и хралупи, но ловува и на земята, като влиза в дупки на гризачи под земята. Размножителният период е през месец май, като женската снася между 4 и 15 яйца през края на юни или началото на юли. Малките се излюпват към края на август и са с дължина на тялото около 20 cm. Половата зрялост настъпва на третата или четвъртата година.

Местообитания Обитава открити пространства, покрити с тревна растителност, пасища, захрастени участъци, разредени широколистни гори, понякога и влажни места покрай реки, блата и водоеми. Благоприятстващо обстоятелство за навлизането му в горите е наличието на храсти в граничните зони между горите и откритите участъци.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. Да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните зони (между гората и откритите пространства) да не се почистват от храсти.

Леопардов смок

Zamenis situla

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: Червена книга – застрашен (EN); ЗБР – Приложения II и III
Международен: IUCN – LC; Бернска конвенция – Приложение II; Директива за хабитатите – Приложения II и IV

Разпространение в България Долината на река Струма на юг от Кресна, гранично с подножията на планините Беласица, Огражден, Малешевска, Пирин и Славянка; южно от гр. Бургас, покрай морето до Резово; в Родопите около Асеновград. Горната граница на разпространение на вида е до 650 m н.в.

Описание Максималната дължина, която достига, е 1,10 m. Гръбната страна е светлосива или светлобежова, покрита с големи овални керемиденочервени петна, очертани с черен кант. Петната контрастират силно на основната

окраска на змията. Понякога червените петна частично се сливат и образуват надлъжни ивици, а при отделни екземпляри е възможно червените петна да се слоят, образувайки две успоредни ивици по дължина на тялото. От двете страни на тялото има по-малки от гръбните овални черни петна, които образуват раирана шарка. Понякога и страничните петна могат да имат цвета на гръбните, особено откъм главата. Главата е светла, с характерни тъмни петна: от горната ѝ страна, между очите, има една дъгообразна черна ивица, а странично зад очите има по една черна ивица, започваща от задния край на устата и завършваща от горната страна. Под очите също има по едно черно петно. По главата може да има и други черни петна, но формата и разположението им варират при отделните екземпляри. Коремът обикновено е светъл, с шахматно разположени тъмни петна, понякога с надлъжна тъмна ивица. Рядко тъмносив до почти черен.

Жизнена дейност Видът не е отровен. При безпокойство може да ухапе, но е безопасен за човека! Нощно активен. Понякога излиза и рано сутрин или привечер. Движи се сравнително бавно. Убива жертвата си, като се увива около нея и я задушавя. Храни се предимно с дребни гризачи, земеровки, рядко новоизлюпени птици и гущери. Добре се катери по дървета, но ловува предимно в дупки и по-рядко на повърхността на земята. Размножителният период е през месец май, а през началото на юли женската снася от 2 до 5 яйца. Малките са с дължина около 30 cm и се излюпват след около 2 месеца. Половата зрялост настъпва на третата или четвъртата година.

Местообитания Предпочита голи и сухи места с каменист или тревист характер и захрастени участъци. Видът се среща и в разредени гори. Благоприятстващо обстоятелство за навлизането му в горите е наличието на храсти в граничните зони между горите и откритите участъци.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните зони (зони между гората и откритите пространства) да не се почистват от храсти.

Обикновена блатна костенурка

Emys orbicularis

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: ЗБР – Приложения II и III

Международен: IUCN – NT; Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България В реките и стоящите водоеми на територията на цяла България до 1200 m н.в.

Описание Корубата (черупката) достига 23 cm дължина, най-често 15–20 cm. Горната част на черупката е маслиненокафява до черна на цвят, с жълтеникави точки или чертички, но с възрастта напетняването постепенно се губи и най-едрите екземпляри обикновено са без петна. Долната част на черупката е жълтеникава, с черни петна (по-рядко може да има и кафеникав цвят). Кожата също е маслиненокафява до черна, с характерните жълтени-

кави точици и ивици. Женските са по-едри от мъжките и имат по-малка и тънка опашка. Обикновената блатна костенурка може да бъде обърквана с южната блатна костенурка (от която се отличава по наличието на опетняване на гърба на черупката и липсата на ясно изразени жълто-бели ивици по врата) и червенобузата костенурка (която е лесно различима с характерното за нея оранжево-червено петно зад очите, поради което я наричат още „червеноуха костенурка“).

Жизнена дейност Дневен вид, но понякога е активен и привечер, особено при пълнолуние. Силно привързан към водата, но понякога във влажни територии се отдалечава и на големи разстояния от нея. Обича да се припича на слънце на брега, върху камъни, подаващи се над водата, или паднали във водоема дървета и клони. При опасност веднага се гмурка. Храни се с ракообразни, червеи, насекоми, малки жаби, попови лъжички, малки рибки и др. В края на пролетта женските снасят от 3 до 18 яйца (най-често 5–10) с размери 18 на 20 mm. За разлика от яйцата на птиците, при костенурките те са с кожеста обвивка. Снасянето е веднъж или два пъти на размножителен сезон, като яйцата се заравят в плитки гнездови камери на брега. В зависимост от температурата се излюпват след 65 до 100 дни. Новоизлюпените костенурки са с дължина около 25 mm и нарастват бързо. Достигат полова зрялост при дължина на черупката над 12 cm (6–12 години при мъжките, 14–18 години при женските). Зимува на дъното на водоема, по-рядко на сушата – обикновено в случаите, когато водоемът пресъхне през есента. Продължителността на живота в природата достига до около 40 години.

Местообитания Блата, мочури, средните и долните течения на реките, напоителни и отводнителни канали, разливи, езера, язовири и други. Среща се дори в полусолени водоеми покрай морския бряг. Предпочита обрасли с

водна растителност места, като особено висока е числеността в рибарници и микроязовири, обрасли с папур, тръстика и дзука.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. Да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използвани от вида. Да не се премахват падналите гниещи дървета в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистриран видът.

Южна блатна костенурка

Mauremys rivulata

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: Червена книга – уязвим (VU); ЗБР – Приложения II и III
Международен: Бернска конвенция – Приложение II;
HD – Приложения II и IV

Разпространение в България Среща се само в най-южните части на България, до 250 m н.в. Може да бъде открита в долните течения на реките Струма, Бяла река, Луда река, Арда, Марица, както и в техни притоци или по-малки реки на територията на Ивайловградско, Свиленградско, Сакар, Дервентските възвишения и в Странджа, южно от Ропотамо.

Описание Корубата (черупката) е по-удължена в сравнение с тази на обикновената блатна костенурка и достига до 28 cm дължина, най-често около 15–20 cm. Горната част

на черупката е кафеникаво-зеленикава, по-рядко чернееща, без светли петна. Долната част на черупката е черна, често с жълти петна. Пластронът и карапаксът са свързани неподвижно. Шията е тъмна, с няколко тънки непрекъснати жълто-бели ивици. Подобни ивици има и по краката. Женските са по-едри от мъжките и имат по-малка и тънка опашка от тях. Южната блатна костенурка може да бъде обърквана с обикновената блатна костенурка (от която се отличава по липсата на опетняване на гърба на черупката и наличието на ясно изразени жълто-бели ивици по врата и крайниците) и червенобузата костенурка (която е лесно различима с характерното за нея оранжево-червено петно зад очите).

Жизнена дейност Дневен вид, но понякога е активен и при-вечер, особено при пълнолуние. Обича да се припича на слънце на брега, върху камъни, подаващи се над водата, или паднали във водоема дървета и клони. При опасност веднага се гмурка. Храни се основно с животинска храна (водни безгръбначни животни, попови лъжички и риба), но яде и растителна храна (водорасли, водни растения, бобови, опадали плодове и др.). През юни женските снасят веднъж или на два пъти по 4–10 яйца с размери 35 до 45 mm. За разлика от яйцата на птиците, при костенурките те са с кожеста обвивка. Снасянето е веднъж или два пъти на размножителен сезон, като яйцата се заравят в плитки гнездови камери на брега. В зависимост от температурата се излюпват след 70 до 100 дни. Половата зрялост настъпва при дължина черупката над 13 cm. Зимува на дъното на водоема, по-рядко на сушата – обикновено в случаите, когато водоемът пресъхне през есента.

Местообитания Бавнотечащи реки, вирове, речни разливи, блата, мочури, напоителни и отводнителни канали, микроязовири, рибарници, изкопи в кариери за пясък и

полусолени устия на реки покрай морския бряг. Почти навсякъде се среща заедно с обикновената блатна костенурка.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използвани от вида. Да не се премахват падналите гниещи дървета в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистриран видът.

Шипопашата костенурка

Testudo hermanni

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: Червена книга – застрашен (EN); ЗБР – Приложения II и III
Международен: IUCN – NT; CITES – Приложение II;
Бернска конвенция – Приложение II; НВ – Приложения II и IV

Разпространение в България Видът се среща в цялата страна, с изключение на високите планини, като Рила, Пирин, Западни Родопи, високите части на Стара планина и Витоша (с изключение на една изолирана популация при Долна Диканя). Като цяло, в Северна България се среща сравнително рядко в сравнение с южната част на страната. С най-висока численост са популациите в Източни Родопи, Странджа, Сакар и Петричко-Санданската котловина. Горната граница на разпространение на вида е до около 1450 m н.в.

Описание Черупката (коруба) достига 36 cm, но най-често е 15–25 cm. Има три основни белега, които разграничават двата вида сухоземни костенурки, срещащи се в България. 1. При шипоопашатата костенурка опашката завършва с рогов шип (при шипобедрената опашката няма шип, а има по един шип на всяко от бедрата на задните крака). 2. Задният край на черупката над опашката има две щитчета (за разлика от шипобедрената костенурка, при която то е само едно) – това обаче не се смята за сигурен диагностичен белег. 3. Редицата от 5-те централни щитчета от главата към опашката на горната част на черупката имат характерна форма. При шипоопашатата костенурка те са дълги и тесни спрямо последното щитче (особено третото). При шипобедрената костенурка всяко едно щитче от този ред е по-широко, отколкото дълго. Женските костенурки са по-едри от мъжките и черупката от долната страна е плоска, докато при мъжките има лека вдлъбнатина, която помага на мъжкия да се задържа върху женската при копулация. Тъй като и двата вида сухоземни костенурки, срещащи се в България, са включени в приоритетните за опазване видове в сертифицираните гори, за нуждите на горските стопанства е достатъчно дори само констатиране на представител от групата, без точното му определяне до вид.

Жизнена дейност Дневно активен вид. През най-горещите месеци пладнува скрит на сянка в гората или под някой храст, докато през пролетта и есента е активен почти целодневно. Предимно растителнояден вид, но яде също и окапали плодове, а понякога с растителната храна поглъща и дребни безгръбначни животни. Размножителният период е през април–май, а понякога се наблюдава и през късното лято. От май до юли женските снасят на 2–3 пъти по 4–5 бели яйца, които заравят в дупки, изкопани на сухи припечени места. Яйцата са леко продълговати, с размери 36–38 mm на 28–32 mm. Малките се

излюпват след 100 до 120 дни. Костенурките през зимата не са активни. Есента се заравят в пръстта на дълбочина от 30 до 90 cm на сухи, обикновено южни склонове. През началото на април се разравят и отново излизат на повърхността.

Местообитания Места с хълмист релеф, обраснал с храсти и ниски разредени гори. Най-висока е плътността на популациите в районите с храсти и разредени гори в нископланинския пояс в Южна България. Този вид е по-тясно свързан с гората, за разлика от шипобедрената сухоземна костенурка.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните (зони между гората и откритите пространства) зони да не се почистват от храсти.

Шипобедрена костенурка

Testudo graeca

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: Червена книга – застрашен (EN); ЗБР – Приложения II и III
Международен: IUCN – VU; CITES – Приложение II;
Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България Видът се среща в цялата страна, с изключение на високите планини, като Рила, Пирин, Витоша, Западни Родопи, Стара планина, на северозапад от линията гр. Никопол – с. Главаци (Врачанско) и Кюстендилско. Като цяло, в Северна България се среща сравнително рядко в сравнение с южната част на страната. С най-висока численост са популациите в Източни Родопи, Странджа, Сакар, по долината на река Струма до гр. Земен. Горната граница на разпространение на вида е около 1300 m н.в.

Описание Черупката достига до 39 cm, но най-често е 18–25 cm. Има три основни белега, които разграничават двата вида сухоземни костенурки в България. 1. При шипобедрената костенурка опашката няма шип, а има по един на всяко от бедрата на задните крака (докато при шипоопашатата на задната част на бедрата няма шипове, а има на опашката). 2. Задният край на черупката над опашката има едно щитче (за разлика от шипоопашатата костенурка, при която са две) – това обаче не се смята за сигурен диагностичен белег. 3. Редицата от 5-те централни щитчета от главата към опашката на горната част на черупката имат характерна форма. При шипобедрената костенурка всяко едно щитче от този ред е по-широко, отколкото дълго. При шипоопашатата костенурка те са дълги и тесни спрямо последното щитче (особено третото). Женските костенурки са по-едри от мъжките и черупката от долната страна е плоска, докато при мъжките има лека вдлъбнатина, която помага на мъжкия да се задържи върху женската при копулация. Тъй като и двата вида сухоземни костенурки, срещащи се в България, са включени в приоритетните за опазване видове в сертифицираните гори, за нуждите на горските стопанства е достатъчно дори само констатиране на представител от групата, без точното му определяне до вид.

Жизнена дейност Дневен вид. През най-горещите месеци пладнува, скрит на сянка в гората, под някой храст, или мигрира в крайречни и горски долове, докато през пролетта и есента е активен почти целодневно. Извършва по-далечни миграции в сравнение с шипоопашатата костенурка. Предимно растителнояден вид, но яде също и окапали плодове, а понякога с растителната храна поглъща и дребни безгръбначни животни. Размножителният период е през април–май, а понякога се наблюдава и през късното лято. От май до юли женските снасят на 1–4 пъти по 3–7 бели яйца, които заравят в дупки, изко-

пани на сухи припечни места. За разлика от шипоопашатата костенурка, яйцата са почти кръгли, с размери 34–37 mm на 29–33 mm. Малките се излюпват след 70 до 120 дни. Полова зрялост настъпва след осмата година при мъжките и след десетата при женските. Костенурките не са активни през зимата. Есента се заравят в пръстта на дълбочина от 30 до 90 cm на сухи, обикновено южни склонове. През началото на април се разравят и отново излизат на повърхността.

Местообитания Открити тревни места с хълмист релеф, обраснал с храсти и ниски разредени гори. Най-висока е плътността на популациите в крайните райони на широколистните гори, в разредените дъбови гори и тревисти места с рядка храстова растителност. Среща се и по крайбрежни пясъчни дюни в близост до широколистни гори.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да не се събират, местват или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните (зони между гората и откритите пространства) зони да не се почистват от храсти.

Северен гребенест тритон

Triturus cristatus

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: Червена книга – уязвим (VU); ЗБР – Приложение III
Международен: IUCN – LC; Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България У нас видът е установен едва през 2005 г. и се среща само в най-западните части на Стара планина. Горна граница на разпространение на вида е 1400 m н.в.

Описание Дължината на тялото достига 18 cm. Женските са по-едри от мъжките. През водната фаза гърбът е сиво-кафяв, с по-тъмни петна. Коремът е жълт до тъмнооранжев, с едри черни петна (докато при сходния дунавски тритон коремът е силно напетнен, с дребни петна). Гушата е черна, със ситни бели точки, понякога и с дребни оран-

жеви петна. Мъжките са с висок, силно назъбен гребен, ясно отделен от опашния плавник. Опашката отстрани е със синкаво-белезникава ивица (при женските съвсем бледа). Клоаката при мъжките е тъмна, при женските – оранжева. Пръстите са без или със слабо изразени плавателни ципи. През сухоземната фаза гърбът е почти черен (петната едва личат), понякога с тънка жълта линия. Северният, южният, дунавският и македонският гребенест тритон спадат към групата на големите гребенести тритони. Първоначално са смятани за един и същи вид, а по-късно са разделени като различни видове на база на някои генетични различия и незначителни морфологични (външни) разлики. Поради това определянето им до вид от неспециалист може да бъде затруднено. Тъй като всички видове от групата на големите гребенести тритони, срещащи се в България, са включени в приоритетните за опазване видове в сертифицираните гори, за нуждите на горските стопанства е достатъчно дори само констатиране на представител от групата, без точното му определяне.

Жизнена дейност Активен е от края на март до началото на ноември. Размножителният период е през април–май, след което повечето тритони напускат водата. Оплодените яйца се залепват по подводните растения поединично и се излюпват след около две седмици. Ларвите наподобяват възрастните тритони, но имат външни хриле от двете страни на главата. Метаморфозата настъпва след около три месеца, като хрилете изчезват, след което младите тритони напускат водата. Има случаи, в които метаморфозата завършва на втората година и тогава ларвите остават да зимуват във водата. Храната се състои основно от безгръбначни, като червеи, охлюви, дребни рачета, насекоми, ларви и др. Прекарва зимата на сушата във вцепенено състояние, скрит под паднали листа, под камъни или в дупки, като често се събират голям брой три-

тони на едно и също място. Местата на зимуване обикновено са отдалечени до около 100 m от водоема.

Местообитания Предпочита плитките и обраснали с водна растителност стоящи водоеми. Среща се в бавните течения на реки, разливи, напоителни и отводнителни канали, езера, блата и други застояли водоеми и техните околности.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използвани от вида.

Дунавски гребенест тритон

Triturus dobrogicus

© Б. Наумов

Природозащитен статус В България: Червена книга – уязвим (VU); ЗБР – Приложение III

Международен: IUCN – LC; Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България Река Дунав и долните течения на притоците ѝ от гр. Видин до гр. Силистра, както и повечето крайдунавски блата и канали.

Описание Дължината на тялото достига 17 cm. Женските са по-едри от мъжките. През водната фаза гърбът е сиво-кафеникав, с тъмнозелени (до почти черни) петна. Коремът е тъмнооранжев до червеникав, с едри черни петна. Гушата е тъмносива до черна, със ситни бели точки. Мъжките са с висок, силно назъбен гребен, обикновено ясно отделен от опашния плавник. Опашката отстрани

е със синкаво-белезникава ивица (при женските съвсем бледа). Клоаката при мъжките е тъмна, при женските – оранжева. Пръстите са без или със слабо изразени плавателни ципи. През сухоземната фаза гърбът е тъмносив, тъмнокафяв или черен (петната почти не личат), понякога с тънка жълта или оранжева линия. Различава се от южния и македонския гребенест тритон по оцветяването на гушата – при дунавския тя е почти изцяло черна, с бели точки, докато при другите е жълта, с тъмни петна. От северния гребенест тритон се отличава по относително по-късите си крайници и силно напетнения си корем. Дунавският, северният, южният и македонският гребенест тритон спадат към групата на големите гребенести тритони. Първоначално са смятани за един и същи вид, а по-късно са разделени като различни видове на база на някои генетични различия и незначителни морфологични (външни) разлики. Поради това определянето им до вид от неспециалист може да бъде затруднено. Тъй като всички видове от групата на големите гребенести тритони, срещащи се в България, са включени в приоритетните за опазване видове в сертифицираните гори, за нуждите на горските стопанства е достатъчно дори само констатиране на представител от групата, без точното му определяне до вид.

Жизнена дейност Активен е от края на март до началото на ноември. Размножителният период е през април–май, след което повечето тритони напускат водата. Оплодените яйца се залепват по подводните растения поединично и се излюпват след около две седмици. Ларвите наподобяват възрастните тритони, но имат външни хриле от двете страни на главата. Метаморфозата настъпва след около три месеца, като хрилете изчезват, след което младите тритони напускат водата. Има случаи, в които метаморфозата завършва на втората година и тогава ларвите остават да зимуват във водата. Храната се състои основно

от безгръбначни, като червеи, охлюви, дребни рачета, насекоми, ларви и др. Прекарва зимата на сушата във вцепенено състояние, скрит под паднали листа, под камъни или в дупки, като често се събират голям брой тритони на едно и също място. Местата на зимуване обикновено са отдалечени до около 100 m от водоема.

Местообитания Предпочита плитките и обраснали с водна растителност стоящи водоеми. Среща се в бавните течения на реки, разливи, напоителни и отводнителни канали, езера, блата и други застояли водоеми и техните околности.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използвани от вида.

Южен гребенест тритон

Triturus ivanbureschi

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: ЗБР – Приложения II и III

Международен: IUCN – LC; Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България От групата на големите гребенести тритони това е най-често срещаният вид у нас. Среща се почти в цялата страна, с изключение на долините на долните течения на река Дунав. Горната граница на разпространение на вида е 1500 m н.в.

Описание Дължината на тялото достига 19 cm. Женските са по-едри от мъжките. През водната фаза гърбът е сиво-кафеникав с тъмнозелени (до почти черни) петна. Коремът е жълт до тъмнооранжев, с едри или дребни тъмни петна. От северния и дунавския гребенест тритон се различава

по цвета на гушата, която е жълто-оранжева, с дребни черни петна (за разлика от другите, при които е тъмна до черна, с бели петънца). Мъжките са с висок, силно назъбен гребен, обикновено ясно отделен от опашния плавник. Опашката отстрани е със синкаво-белезникава ивица (при женските съвсем бледа). Клоаката при мъжките е тъмна, при женските – оранжева. Пръстите са без или със слабо изразени плавателни ципи. През сухоземната фаза гърбът е почти черен (петната едва личат), понякога с тънка жълта линия. Южният, северният, дунавският и македонският гребенест тритон спадат към групата на големите гребенести тритони. Първоначално са смятани за един и същи вид, а по-късно са разделени като различни видове на база на някои генетични различия и незначителни морфологични (външни) разлики. Поради това определянето им до вид от неспециалист може да бъде затруднено. Тъй като всички видове от групата на големите гребенести тритони, срещащи се в България, са включени в приоритетните за опазване видове в сертифицираните гори, за нуждите на горските стопанства е достатъчно дори само констатиране на представител от групата, без точното му определяне до вид.

Жизнена дейност Активен е от края на март до началото на ноември. Размножителният период е през април–май, след което повечето тритони напускат водата. Оплодените яйца се залепват по подводните растения поединично и се излюпват след около две седмици. Ларвите наподобяват възрастните тритони, но имат външни хриле от двете страни на главата. Метаморфозата настъпва след около три месеца, като хрилете изчезват, след което младите тритони напускат водата. Има случаи, в които метаморфозата завършва на втората година и тогава ларвите остават да зимуват във водата. Храната се състои основно от безгръбначни, като червеи, охлюви, дребни рачета, насекоми, ларви и др. Прекарва зимата на сушата във

вцепенено състояние, скрит под паднали листа, под камъни или в дупки, като често се събират голям брой тритони на едно и също място. Местата на зимуване обикновено са отдалечени до около 100 m от водоема.

Местообитания Предпочита плитките и обраснали с водна растителност стоящи водоеми. Среща се в бавните течения на реки, разливи, напоителни и отводнителни канали, езера, блата и други застояли водоеми и техните околности.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използвани от вида.

Македонски гребенест тритон

Triturus macedonicus

© Б. Наумов

Природозащитен статус В България: ЗБР – Приложение III
Международен: IUCN – LC; Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България До момента е известно само едно находище на вида, установено от Н. Цанков и Б. Наумов през 2008 г. на Славянка. Разпространението на вида в Македония и Сърбия на места достига почти до границата с България и е възможно да бъде описан и в други части на страната, в близост до западната ни граница.

Описание Дължината на тялото достига 19 cm. Женските са по-едри от мъжките. През водната фаза гърбът е сиво-кафеникав с тъмнозелени (до почти черни) петна. Коремът е жълт до тъмнооранжев, с едри или дребни тъмни до черни петна. От северния и дунавския гребенест тритон

се различава по цвета на гушата, която е жълто-оранжева, с дребни черни петна (за разлика от другите, при които е тъмна до черна, с бели петънца). Мъжките са с висок, силно назъбен гребен, обикновено ясно отделен от опашния плавник. Опашката отстрани е със синкаво-белезникава ивица (при женските съвсем бледа). Клоаката при мъжките е тъмна, при женските оранжева. Пръстите са без или със слабо изразени плавателни ципи. През сухоземната фаза гърбът е почти черен (петната едва личат), понякога с тънка жълта линия. Македонският, дунавският, северният и южният гребенест тритон спадат към групата на големите гребенести тритони. Първоначално са смятани за един и същи вид, а по-късно са разделени като различни видове на база на някои генетични различия и незначителни морфологични (външни) разлики. Поради това определянето им до вид от неспециалист може да бъде затруднено. Тъй като всички видове от групата на големите гребенести тритони, срещащи се в България, са включени в приоритетните за опазване видове в сертифицираните гори, за нуждите на горските стопанства е достатъчно дори само констатиране на представител от групата, без точното му определяне до вид.

Жизнена дейност Активен е от края на март до началото на ноември. Размножителният период е през април–май, след което повечето тритони напускат водата. Оплодените яйца се залепват по подводните растения поединично и се излюпват след около две седмици. Ларвите наподобяват възрастните тритони, но имат външни хриле от двете страни на главата. Метаморфозата настъпва след около три месеца, а хрилете изчезват, след което младите тритони напускат водата. Има случаи, в които метаморфозата завършва на втората година и тогава ларвите остават да зимуват във водата. Храната се състои основно от безгръбначни, като червеи, охлюви, дребни рачета, насекоми, ларви и др. Прекарва зимата на сушата във

вцепенено състояние, скрит под паднали листа, под камъни или в дупки, като често се събират голям брой тритони на едно и също място. Местата на зимуване обикновено са отдалечени до около 100 m от водоема.

Местообитания Предпочита плитките и обраснали с водна растителност стоящи водоеми. Среща се в бавните течения на реки, разливи, напоителни и отводнителни канали, езера, блата и други застояли водоеми и техните околности.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използвани от вида.

Червенокоремна бумка

Bombina bombina

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: ЗБР – Приложения II и III

Международен: IUCN – LC; Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България Среща се в стоящите водоеми и долните течения на притоците на река Дунав, както и в реките Марица, Тунджа и техните притоци. Може да бъде открита също и южно от гр. Варна, както и в отделни находища в Странджа и по Южното Черноморие. Обитава предимно ниските части на страната с горна граница на разпространение до ок. 250 m н.в.

Описание Малка жаба, достигаща на дължина 5 cm. Кожата на гърба е покрита с множество брадавички, всяка от които с една или няколко черни точки на върха. Главата

е малка и заоблена. Очите са изпъкнали, а зеницата е със сърцевидна форма. Гърбът е кафяв до сиво-кафеникав, понякога с масленозелени нюанси до почти черен цвят. За разлика от жълтокоремната бумка, коремът е черен, с множеството бели кръгли петънца и по-големи жълто-оранжеви до яркочервени петна с неправилна форма. При улавяне често заема отбранителна поза, като изви-ва гърба и крайниците дъгообразно нагоре, за да покаже коремната си страна. По този начин става видима ярката предупредителна коремна окраска.

Жизнена дейност През деня често застава неподвижно на повърхността на водата с изпънати назад и широко разтворени задни крака, като подава главата си над повърхността, а тялото остава с лек наклон към дъното на водоема. Щом бъде подплашена, бързо отплува към дъното, където се скрива сред водораслите или се заравя в тинята. Активна е предимно през светлите часове на денонощието, през брачния период и през голяма част от нощта. Силно привързана е към водата, затова се храни предимно с водни организми, като в менюто ѝ влизат ларви на комари, малки червеи, охлюви, бръмбарчета, насекоми и др. Размножителният период е от края на април до май. Женската снася от 80 до 300 яйца. Те се прикрепят към водни растения или към камъчета и други повърхности най-често поединично или на малки групи (до 20–30 броя). Подвижността на малките жабки е голяма, което подпомага бързото разселване на вида. Зимува на сушата между камъни или под падналите листа.

Местообитания Предпочита по-бистри води в сравнение с жълтокоремната бумка, но може да бъде открита и в замътнена вода. Обитава реки, езера, язовири, блата и канали, локви, наводнени коловози по черни пътища, временни изкопи и други временно образуващи се водни площи.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използвани от вида.

Жълтокоремна бумка

Bombina variegata

© Георги Попгеоргиев

Природозащитен статус В България: ЗБР – Приложения II и III

Международен: IUCN – LC; Бернска конвенция – Приложение II; HD – Приложения II и IV

Разпространение в България Широко разпространен вид за Централна и Западна България, както и в по-голямата част от Западни Родопи (с изключение на околностите на язовир „Доспат“). Характерен е за районите с надморска височина между 500 и 2000 m. Не се среща във високите части на Рила, Пирин, Южен Пирин и Славянка, Тракийската низина, както и в цяла Източна България, с изключение на Котелската и Твърдишката планина, които са най-източното разпространение на вида в страната (с изключение на Дуранкулашкото езеро, което е изолирано находище).

Описание Малка жаба, достигаща на дължина 5 cm. Кожата на гърба е покрита с множество брадавички, всяка от които с една или няколко черни точки на върха. Главата е малка и заоблена. Очите са изпъкнали, а зеницата е със сърцевидна форма. Гърбът е кафяв до сиво-кафеникав, понякога с масленозелени нюанси до почти черен цвят. Коремът и долната страна на крайниците са с жълт или жълто-оранжев цвят. От долната страна също има разпръснати малки черни точки. При улавяне често заема отбранителна поза, като извива гърба и крайниците дъгообразно нагоре, за да покаже коремната си страна. По този начин става видима ярката предупредителна коремна окраска.

Жизнена дейност През деня често застава неподвижно на повърхността на водата с изпънати назад и широко разтворени задни крака, като подава главата си над повърхността, а тялото остава с лек наклон към дъното на водоема. Щом бъде подплашена, бързо отплува към дъното, където се скрива сред водораслите или се заравя в тинята. Активна е предимно през светлите часове на денонощието, но през брачния период и през голяма част от нощта. Силно привързана е към водата, затова се храни предимно с водни организми, като в менюто ѝ влизат ларви на комари, малки червеи, охлюви, бръмбарчета, насекоми и др. Размножителният период е от края на март до май–юни. Женската снася от 60 до 200 яйца. Те се прикрепят към водни растения или към камъчета и други повърхности най-често поединично или на малки групи (до 20–30 броя). Подвижността на малките жабки е голяма, което подпомага бързото разселване на вида. Зимува на сушата между камъни или под падналите листа.

Местообитания Най-често се среща в мътна вода, но може да бъде открита и в бързотечащи потоци. Обитава реки, езера, язовири, блата и канали. Често може да бъде открита също и в локви, наводнени коловози по черни пътища, временни изкопи и други временно образуващи се водни площи.

Мерки и препоръки за стопанисване на гората

Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използвани от вида.

Птици

Автор на текста:
Дончо Киров

Малък корморан

Phalacrocorax pygmeus

© Martin Mecnarowski / CC-BY-SA-3.0-migrated

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен EN;
ЗБР – II, III
Международен: IUCN – NT; БеК – II; БоК – II

Описание на вида Тялото е изцяло черно, главата и шията са кафеникави. През размножителния период тялото е изпъстрено с бели петна. През зимния период белите петна липсват. Дължина на тялото 45–55 cm. Няма полов диморфизъм. Ятата на малкия корморан нямат клиновидна форма, както на големия корморан.

Биология Гнезди предимно в смесени колонии заедно с големи корморани, чапли, блестящи ибиси и лопатарки на тополи, върби или сред тръстика в периода април–август. Рибояден.

Местообитания Сладководни, полусолени и солени езера и блата. Крайбрежни и островни заливни гори, язовири и реки. Обширни тръстикови масиви.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен и зимуващ вид. Гнезди предимно по Дунавските острови, резервата „Сребърна“ и Черноморско крайбрежие. Основните струпвания на вида по време на зимуване са по реките Марица, Тунджа, Арда и Черноморското крайбрежие.

Заплахи Деградация и унищожаване на местообитания. Безпокойство през гнездовия период и зимуване. Браконьерство.

Препоръки и указания за опазване

При регистрирано присъствие на вида се препоръчва да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 200 m около водните басейни. В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.04 – 01.08. Да не се допуска отстрел на индивиди от вида.

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано присъствие или гнездене на вида да се извършва ежегодно мониторинг на популацията през периода на гнездене и зимуване.

Блестящ ибис

Plegadis falcinellus

© Gabriele Luvira / CC-BY-SA-2.0

© Debiort / CC-BY-SA 2.5

Природозащитен статус В България: критично застрашен CR B[1a+2a]+C, ЗБР – II, III

Международен: ECS-спес 3, намаляващ; ДП – I, Бек – II; БоК – II

Описание на вида През размножителния период възрастните птици са шоколадовокафяви с метален отблясък. В зимно оперение металният отблясък липсва. Главата и задната част на шията са кафяви, с белезникави черти. Характерен за ибиса е дългият, извит надолу клон. Дължина на тялото 60 cm. Размах на крилата 90 cm.

Биология Гнезди предимно в смесени колонии заедно с големи и малки корморани, чапли и лопатарки на върби, заливни гори или сред тръстика в периода май–август. Храни се с насекоми, червеи, ракообразни, охлюви и риба.

Местообитания Езера и блата. Крайбрежни и островни заливни гори, язовири и реки. Обширни тръстикови масиви. Оризища, влажни ливади, рибарници и разливи на реки.

Разпространение в България Прелетен и преминаващ вид. Мигрира на малки ята от по 20–30 птици. В миналото е гнездил предимно по Дунавското и Черноморско крайбрежие, вероятно и в Стралджанското блато. Към момента има данни за гнездене по Черноморското и Дунавското крайбрежие.

Заплахи Пресушаване и деградация на влажни зони. Унищожаване на гнездовите местообитания. Безпокойство през размножителния период.

Препоръки и указания за опазване

При регистрирано присъствие или гнездене на вида не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 200 m около водните басейни. В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период, 01.04 – 01.09. Да не се допуска отстрел на индивиди от вида.

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано присъствие или гнездене на вида да се извършва ежегодно мониторинг на популацията през периода на гнездене.

Лопатарка

Platalea leucorodia

© Ian Kirk / CC-BY-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – критично застрашен CR; ЗБР – II, III (I)
Международен: IUCN – LC; БеК – II, БоК – II; CITES – II

Описание на вида Сравнително едри бели птици с прав, лопатовидно разширен в края клон. През размножителния период имат кичур от удължени пера на темето, както и голямо жълто петно в основата на шията. Подбрадието и кожата около очите са жълти и без оперение. Младите също са бели, но върховете на първостепенните махови пера са черни. Клонът е розов, но през първата зима потъмнява.

Биология Гнезди в самостоятелни или смесени колонии, заедно с чапли, ибиси и корморани. Размножителният период е от края на април до края на юни. Храни се с водни насекоми, ракообразни, рибки, дребни земноводни и др.

Местообитания Езера и блата. Крайбрежни и островни заливни гори, язовири и реки. Обширни тръстикови масиви. Оризища, влажни ливади, рибарници и разливи на реки. По време на миграция – крайбрежни лагуни, рибарници и блата.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен и много рядко зимуващ вид. Гнезди по Дунавското крайбрежие и блатото Пода край Бургас. Отделни неразмножаващи се индивиди се срещат и във вътрешността на страната.

Заплахи Пресушаване и деградация на влажни зони. Унищожаване на гнездовите местообитания, безпокойство през размножителния период.

Препоръки и указания за опазване

При регистрирано присъствие или гнездене на вида да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 200 m около водните басейни. В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период, 01.04 – 01.09. Да не се допуска отстрел на индивиди от вида.

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано присъствие или гнездене на вида да се извършва ежегодно мониторинг на популацията през периода на гнездене.

Чапли и голям корморан

Нощна чапла (*Nycticorax nycticorax*)

© Яна Барзова

Гривеста чапла (*Ardeola ralloides*)

© Hatem Moushir / CC-BY-SA-3.0

Сива чапла (*Ardea cinerea*)

© JJ Harrison / CC-BY-SA-3.0

Малка бяла чапла (*Egretta garzetta*)

© Lukasz Lukasiak / CC-BY-SA-3.0-migrated

Голяма бяла чапла (*Egretta alba*)

© Dhruvaraj S / CC-BY-2.0

Червена чапла (*Ardea purpurea*)

© Steve Garvie / CC-BY-SA-2.0

Голям корморан (*Phalacrocorax carbo*)

© Charlesjsharp / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус Чапли: ЗБР – II, III (I); Корморан: подлежи на контрол и опазване съгл. Чл. 45 на ЗБР

Биология Гнездят в самостоятелни или смесени колонии. Размножителният период е от края на април до края на юни. Хранят се с водни насекоми, ракообразни, рибки, дребни земноводни и др.

Местообитания Езера и блата. Крайбрежни и островни заливни гори, язовири и реки. Обширни тръстикови масиви. Оризища, влажни ливади, рибарници и разливи на реки. По време на миграция – крайбрежни лагуни, рибарници и блата.

Заплахи Пресушаване и деградация на влажните зони. Унищожаване на гнездовите местообитания, безпокойство през размножителния период.

Препоръки и указания за опазване

При присъствие на тези видове или наличие на колонии с повече от 5 гнезда се препоръчват следните мерки:

Да не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 200 m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на видовете. В радиус от 300 m около гнезда на видовете да не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.04 – 01.09. Да не се допуска отстрел на индивиди от тези видове.

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано присъствие или гнездене на видовете да се извършва ежегодно мониторинг на популацията през периода на гнездене.

Глухар

Tetrao urogallus

© Sighmanb / CC-BY-2.0

© Honza Sterba / CC-BY-SA-2.0

Природозащитен статус В България: Застрашен вид EN B – 1, ЗБР – II
Международен: ДП – I, БеК – III

Описание на вида Най-едрата кокошева птица, с ясно изразен полов диморфизъм. Дължина на тялото 60–87 cm. Общото оперение при мъжките е тъмносиво до черно, със синьо-зеленикав метален блясък. Коремът е черно-кафяв, със слаб метален блясък. Опащните пера са черни, с бели петна по средата. Над окото има червена вежда без оперение. При женските общото оперение е кафяво, по гърба с кафяви и сиво-бели препаски. Коремът е ръждивожълт с кафяви препаски. Краката са сиво-кафяви.

Биология Полигамна птица. Брачните игри се извършват на едни и същи токовища години наред. Женските гнездят най-често до повалено дърво, до ствола на дърво или под храст. Само женските се грижат за поколението. Малките са гнездобегълци. Храни се предимно с пъпки и листа на бял бор, смърч, боровинки, плодове на хвойната, а също и с насекоми, мекотели и др.

Местообитания Предимно стари иглолистни и смесени гори с преобладаващ бял бор. Обитава и смърчови гори.

Разпространение в България Постоянен вид. При тежки зими е възможно да прави вертикални мииграции. Основната популация на вида в България е в Западни Родопи, Рила и Пирин, малка част в Западна Стара планина.

Заплахи Основни заплахи за вида са фрагментация и промяна на структурата на местообитанията, антропогенен натиск, унищожаване на токовищата, липса на достатъчно хранителна база, интензивни горскостопански мероприятия по време на размножителния период и нерегламентиран отстрел.

Препоръки и указания за опазване

Да се сведе до минимум фрагментацията на местообитанията в отделите, в които е установен видът. В идентифицираните токовища да не се извеждат сечи. Да не се допуска събирането на горски плодове и билки в периода на токуване, мътене и отглеждане на малки. В радиус от 600 m от центъра на токовището да не се извеждат голи сечи, реконструкции, застрояване, прокарване на пътища и други дейности, водещи до промяна в ландшафта. Да се ограничат посещенията от туристи в районите на токуване.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на птиците в периода на токуване. Оценка на антропогенното въздействие в районите, в които се среща глухарят, и при нужда свеждането му до минимум.

Лещарка

Tetrastes bonasia

© Ian Kirk / CC-BY-2.0

© Michael Haeckel / CC-BY-SA-3.0, 2.5, 2.0, 1.0

Природозащитен статус Приоритетен за опазване застрашен от изчезване вид. Включен в Приложение 2 и 3 на ЗБР

Описание на вида Дължина на тялото 35–37 cm. Има слабо изразен полов диморфизъм. Мъжкият има добре забележим кичур пера на главата, „качулка“. Долната страна на тялото е светла, с едри кафеникави петна. Крилата са ръждиво-кафяви, с тъмни и светли петна. Гърлото е черно, оградено с бяла ивица. Женските приличат на мъжките, но „качулката“ не е така добре изразена. Гърлото е със светли петна.

Биология Брачните двойки се образуват през есента и напролет. Гнездото е добре маскирано, най-често под храс-ти, паднали дървета или до ствола на дърво. Храни се с дребни горски плодове, семена и реси на лешник, елша и бреза, с насекоми и червеи. Малките са гнездобегълци.

Местообитания Смесени, иглолистни и широколистни гори с подлес, сечища и поляни, богати на храна участъци, близо до реки или други водоизточници.

Разпространение в България Гнездящ и постоянен вид. По-някога извършва къси миграции, свързани предимно с търсене на храна. Среща се в Родопите, Пирин, Рила, Славянка, Витоша, Осоговска и Стара планина.

Заплахи Унищожаване и увреждане на местообитанията. Безпокойство от човека.

Препоръки и указания за опазване

Тъй като често гнезди на земята, лещарката е много уязвима по време на мътене. През гнездовия период, 01.04 – 01.08, не се извършват стопански дейности в участъци, където е регистрирано присъствие на вида.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на вида през ранна пролет.

Горски бекас

Scolopax rusticola

© JJ Harrison / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен EN, ЗБР – IV

Международен: IUCN – LC; БеК – II

Описание на вида Дължина на тялото 35–38 cm. Размах на крилата 60–65 cm. Горната част на тялото е ръждивокафява, изпъстрена с черни и сиви петна. Долната част на тялото е охриста, изпъстрена с напречни линии. Клюнът е много дълъг. Темето е черно, с три или четири напречни линии. Краката са къси. Върхът на опашката е бял.

Биология Полигамна птица. Размножителният период започва през април и продължава до края на юли. Токуването е най-активно привечер. Строи гнездото си на земята. Малките са гнездобегълци. Храни се с червеи, ларви и възрастни насекоми и рядко с дребни плодове.

Местообитания Бореални гори и гори в умерената зона до около 1800 m н.в. Гнезди в разнообразни гори – широколистни, смесени и иглолистни. По-често се среща в планинските смърчови, смърчово-бялборови и мурови гори.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен и зимуващ вид. До средата на миналия век е широко разпространен в планините, предпланински и гористи равнинни райони. След това се наблюдава значителен спад в гнездовата популация. Към настоящия момент гнездовата популация е основно в планините Рила, Пирин, Стара планина, Странджа и Малешевска планина.

Заплахи Безпокойство от хора и хищници. Извеждането на сечи през гнездовия период.

Препоръки и указания за опазване

Тъй като гнезди на земята, бекастът е много уязвим по време на мътене. През гнездовия период, 01.04 – 01.08, не се извършват стопански дейности в участъци, където е регистрирано присъствие на вида. Препоръчително е такива участъци да бъдат обособени като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Черен щъркел

Ciconia nigra

© Lukasz Lukaszik / CC-BY-SA-3.0-migrated

Природозащитен статус В България: Уязвим VU; ЗБР – II, III
Международен: IUCN – LC; БеК – II; CITES – II; БоК – II

Описание на вида Оперението му е предимно черно, с метален блясък. Коремът и подопашните пера са бели. Клюнът и краката са червени. Младите птици са кафеникави, с маслиненозелени крака и клюн.

Биология Гнезди по стари дървета с добре развити корони с височина над 6 m, както и по скали. Размножителният период е от средата на април до края на юли. Храни се с охлюви, дребни рибки, жаби, тритони и др.

Местообитания За разлика от белия щъркел, черният избягва близостта на хората. Обитава предимно широко-

листни гори в равнините и планините, скали, ждрела на реки, язовири, рибарници, оризища.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен и преминаващ вид. Отчасти зимуващ. Гнезди по поречията на реките Арда, Марица, Тунджа и Дунав. В стари гори в Тракийската низина, Родопите, Странджа и Сакар.

Заплахи Загуба на горски местообитания, преследване в рибни стопанства, замърсяване и пресушаване на влажните зони и урбанизация.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 m около гнезда на вида да не се извършват стопански дейности през гнездовия период 15.03 – 01.09. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 m. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Черен лешояд

Aegypius monachus

© Juan Lacruz / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – изчезнал ЕХ (като гнездящ); ЗБР – II, III
Международен: IUCN – NT; Бек – II; CITES – II, БоК – II

Описание на вида Няма полов диморфизъм. Оперението е тъмнокафяво. Страните на шията са голи. Маховите пера са черни. Най-едрата граблива птица в Европа. Дължината на тялото е 100–110 cm, размахът на крилете е 260–280 cm. Крилете са дълги и широки. Полетът много често е реещ се.

Биология Гнезди предимно на единични дървета черен или бял бор с плоска корона и по-рядко в широколистни гори и на скали. Женската снася в края на февруари, началото на март. Мъти 50–55 дни. Храни се с трупове на животни.

Местообитания Черният лешояд предпочита да гнезди в силно пресечени райони с дълбоки дерета и стръмни склонове, в чисто борови или смесени гори с участието на борове. Търси храна в открити пространства в равнини и планини.

Разпространение в България Постоянен и скитащ. В миналото е разпространен почти във всички части на страната. Последното сигурно доказано гнездене на вида е през 1993 г. в района на яз. „Студен кладенец“. Към настоящия момент видът е изчезнал като гнездящ в България. Най-близката колония в момента се намира в резервата „Дада“ в Северна Гърция. Видът се среща постоянно на малки групи в Източни Родопи, предимно в района на Ивайловград, Маджарово и яз. „Студен кладенец“.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания, използване на отровни примамки за наземни хищници, намаляване на хранителната база, безпокойство.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 m около гнезда на вида да не се извършват стопански дейности през гнездовия период, 15.02 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 m. В отделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано трайно присъствие на вида да се извършва редовен мониторинг на района и потенциалните гнездови местообитания.

Малък орел

Hieraaetus pennatus

© Vicente Zumel / CC-BY-SA-3.0

© Padorey / CC-BY-SA-4.0

Природозащитен статус В България: Уязвим VU D [1], ЗБР – III
Международен: IUCN – застрашен; ECS; ДП – II; БеК – III; CITES – II; БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото е 47–55 cm, размахът на крилата е 110–120 cm. Съществуват две фази на оперението – тъмна и светла. Птиците с тъмна фаза на оперението са кестеняво-кафяви, с по-светла едноцветна опашка. Птиците със светла фаза на оперението отгоре са кафяви, а отдолу ръждивожълти, с тънки тъмни линии. Опашката е белезникава, с преливаща се по-тъмна крайна част. От останалите орли и мишелови се различава по едноцветната долна страна на опашката.

Биология Двойките заемат гнездовата територия в края на март – началото на април. Брачният полет е характерно,

вълнообразно гмуркане. Гнездото е разположено в стари широколистни или смесени гори. Размножителният период продължава от края на март до началото на август.

Местообитания Стари широколистни гори в полупланинските и хълмисти райони до около 2000 m н.в. и ниските части на по-високите планини. Ловува много често над открити пространства.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен и преминаващ вид. Разпространен е в цялата страна. Основните гнездови находища са в Странджа, Сакар, Източни Родопи, Средна Гора, Стара планина и Лудогорието. По-рядък е в Дунавската равнина и Тракийската низина.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания и безпокойство. Унищожаване на ценни местообитания от пожарите в Югоизточна България.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период, 01.03 – 01.08. В отделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Врабчова кукумявка

Glaucidium passerinum

© Frank Vassen / CC-BY-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен EN; ЗБР – II, III
Международен: IUCN – LC; ДП – I, Бек – II, CITES – II

Описание на вида Дължина на тялото 16–18 cm. Размах на крилата 33–37 cm. Най-дребната сова. Горната страна на тялото е кафява, главата отгоре е с белезникави петна. Плещите са с размити жълтеникави напречни линии, гърбът и крилата са изпъстрени с дребни белезникави петна. Долната страна на тялото е бяла, с размити, продълговати, ръждиви до кафяви петна, отстрани на гърдите по-тъмни и преминаващи в напречни щрихи. За разлика от останалите сови е активна и през деня.

Биология Моногамен вид. Гнезди в дупки на кълвач, хралупи, а също и в къщички. Гнездовият период продължава

от средата на април до края на юни. Храни се главно с пойни птици и по-рядко с мишевидни гризачи и земе-ровки. Характерно за нея е, че трупя запаси за зимата.

Местообитания Стари иглолистни, букови, елово-букови, смърчови и крайречни гори от 1000 до 1900 m н.в.

Разпространение в България Постоянен вид. Основните гнездови местообитания на вида в България са в НП „Централен Балкан“, Рила, Западни Родопи, Южен Пирин, Рила и Славянка.

Заплахи Изсичане на старите иглолистни и букови гори. Фрагментиране на горски масиви. Конкуренция с някои хралупогнездещи видове и сънливци.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период на врабчовата кукумявка (01.04. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели се запазват дървета с хралупи, които са потенциални места за гнездене. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Пернатонога кукумявка

Aegolius funereus

© Denali National Park and Preserve / CC-BY-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим VU; ЗБР – II, III

Международен: IUCN – LC; CITES – II, ДП, Бек – II

Описание на вида Дължина на тялото 23–28 cm. Размах на крилата 55–60 cm. Горната страна на тялото е кафява, с различни по големина кръгли бели петна. Долната страна на тялото е бяла, с размити надлъжни и напречни кафяви петна. На големина е приблизително колкото домашната кукумявка, но с по-голяма глава.

Биология Размножителният период започва от март до края на юни. Рядко токува и през есента, септември–октомври. Гнезди най-често в хралупи на черен кълвач. Храни се с дребни бозайници, по-рядко с птици и насекоми.

Местообитания Иглолистни и смесени гори. Гнезди главно в стари смърчови и белоборови гори от 1100 до 2000 m н.в. По-рядко в букови гори.

Разпространение в България Към настоящия момент основните гнездови находища са в Рило-Родопския масив, Централна и Западна Стара планина, Пирин, Витоша, Плана, Осогово и Славянка.

Заплахи Загуба на местообитания. Интензивно горско стопанство. Развитие на инфраструктурата в старите гори.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период на пернатоногата кукумявка (01.04. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности. В тези подотдели да не се провеждат санитарни сечи, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан калямитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели се запазват дървета с хралупи, които са потенциални места за гнездене. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Уралска улулица

Strix uralensis

© JSerge Serebro / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен EN;
ЗБР – II, III
Международен: IUCN – LC; БeК – II; CITES – II

Описание на вида Дължина на тялото 60–65 cm. Размах на крилата 125–135 cm. Една от най-едрите сови в България. Главата и вратът са бели, безцветни или светлокафяви, с кафяви надлъжни ивици. Гърбът е кафяво-безцветен със същите шарки. Лицевият диск е ограден с кафяви пера, изпъстрени с множество дребни бели петна. Долната страна на тялото е бяла със сиво-кафяв оттенък и широки, удължени кафяви петна. При полет опашката е дълга, увиснала надолу. Близки видове: горска улулица.

Биология Моногамен вид, двойката се запазва за цял живот. Размножителният период започва в началото на

март и продължава до края на юни. Често използва гнезда на дневни грабливи птици, дънери, хралупи и къщички. Активна е и деном. Храни се предимно с гризачи и други дребни бозайници и по-рядко с птици и насекоми. Обитава постоянно гнездовата си територия.

Местообитания Стари букови и смесени гори от 1250 до 1650 m н.в., отдалечени от урбанизирани територии, в съседство с открити пространства, където ловува.

Разпространение в България Постоянен вид. Основната гнездова популация е в НП „Централен Балкан“, възможно е гнездене в Средна гора и Западна Стара планина.

Заплахи Изсичане на старите букови гори и фрагментирането им. Урбанизация и безпокойство по време на гнездовия период.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период на уралската улулица (01.03. – 01.07) в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели се запазват дървета с хралупи, които са потенциални места за гнездене. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Черен кълвач

Dryocopus martius

© Alastair Rae / CC-BY-SA-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим; ЗБР – II, III
Международен: ДП – I; БеК – II

Описание на вида Най-едрият кълвач в България. Дължина на тялото 45–50 cm. Размах на крилете 60–65 cm. Има изразен полов диморфизъм. Тялото е изцяло черно. При мъжките цялата горна страна на главата е червена. При женските само тилът е червен.

Биология Размножителният период започва от средата на февруари до края на юни. Понякога гнезди повторно, при загуба на люпилото. Гнезди в стволите на дървета, като сам издълбава дупката си, която е с диаметър над 40 cm. Храни се с бръмбари корояди, ларвите им и мравки. Характерни за него са т.нар. „ковачници“ – дървета, на които мъжкият ежегодно токува.

Местообитания Обширни стари иглолистни, букови и смесени гори до 2100 m н.в.

Разпространение в България Широко разпространен вид. Основните гнездови находища са в Стара планина, Рило-Родопската област, Странджа, Западните гранични планини, долината на р. Батова, Лудогорието, поречието на река Дунав, Средна гора и равнинните гори в Горнотракийската равнина.

Заплахи Намаляване на старите гори, санитарни сечи. Намаляване на хранителната база и по-конкретно на червената горска мравка. Конкуренцията на сивия, белогърбия и зеления кълвач. Тясна специализация към храна и местообитание.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовите периоди (01.02. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на вида да не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи и събиране на суха и паднала маса, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели задължително се запазват всички стоящи и паднали мъртви дървета, дърветата с хралупи, както и дървета с видими признаци на заболяване и гнилото. Задължително части от насажденията се запазват като острови на старостта (без никакви лесовъдски мероприятия). Препоръчително е местообитанията на видовете да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Сив кълвач

Picus canus

© Hiyashi Haka / CC-BY-2.0

© Francesco Veronesi / CC-BY-SA-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК–застрашен; ЗБР–II, III
Международен: ДП – I; Бек – II

Описание на вида Дължина на тялото 24–26 cm. Размах на крилете 37–39 cm. Има изразен полов диморфизъм. При мъжките вратът и тилът са сиви, на челото над човката има червено петно. Долната страна на тялото е охристо-зеленикава. Първостепенните махови пера са черни, изпъстрени с бели петна. При женската общото оперение е същото, без червеното петно на челото. Близки видове: зелен кълвач, но при мъжкия челото, темето и тилът са изцяло червени, а при женската червен е само тилът.

Биология Гнездовият период продължава от март до средата на юни. Гнезди в дупки в дървета с диаметър над 35 cm. Храни се предимно с мравки, ларви на термити и дървояди. Привързан е към гнездовите си територии.

Местообитания Стари букови и дъбови гори до 1000–1200 m н.в., лонгози, крайречни и други гори със стари дървета. Извън гнездовия период се среща до горната граница на горите.

Разпространение в България Основните гнездови територии на вида в България са по Дунавското крайбрежие, Стара планина, Западни Родопи, Витоша, Пирин, Странджа, поречията на реките Батова и Камчия, Средна гора и някои равнинни гори в Горнотракийската низина.

Заплахи Редуциране на старите широколистни гори и подмяната им с иглолистни култури. Намаляване горите в равнините и ниския планински пояс. Намаляване на хранителната база и конкуренцията на черния и зеления кълвач.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовите периоди (01.02. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на вида да не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи и събиране на суха и паднала маса, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели задължително се запазват всички стоящи и паднали мъртви дървета, дърветата с хралупи, както и дървета с видими признаци на заболяване и гнилото. Задължително части от насажденията се запазват като острови на старостта (без никакви лесовъдски мероприятия).

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Среден пъстър кълвач

Dendrocopos medius

© Емил Енчев

Природозащитен статус В България: ЗБР – II
Международен: IUCN – LC

Описание на вида Дължина на тялото 19–22 cm. „Бакенбардите“ не се свързват с тила, клюна и раменете. Коремът е напетнен, а слабините са бледочервени. Темето е изцяло червено. Тилът и гърбът са черни. Има големи бели петна на крилата. Опашката е черна отстриани, бяла, с четири черни ленти. По размери е почти колкото сирийския и големия пъстър кълвач.

Биология Размножителният период започва от началото на февруари и продължава до края на юни.

Местообитания Предимно широколистни, алувиални и рядко смесени и иглолистни гори, както и градски паркове и градини.

Разпространение в България Постоянен вид. Основните гнездови находища са в Странджа, Стара планина, Рила, Пирин и Родопите. С по-ниска численост е по поречието на река Дунав, Лудогорието и средното течение на река Тунджа.

Заплахи Намаляване на старите широколистни гори и тяхната фрагментация.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовите периоди (01.02. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на вида да не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи и събиране на суха и паднала маса, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели задължително се запазват всички стоящи и паднали мъртви дървета, дърветата с хралупи, както и дървета с видими признаци на заболяване и гнилото. Задължително части от насажденията се запазват като острови на старостта (без никакви лесовъдски мероприятия).

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Южен белогръб кълвач

Dendrocopos leucotos

© Alastair Rae / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен EN;
ЗБР – II, III
Международен: IUCN – LC; БeК – II

Описание на вида Дължина на тялото 25–28 cm. Горната част на тялото е черна. Челото и бузите са охристи. Темето е червено. Гърдите са охристи, изпъстрени с черни надлъжни петна. Подопашиято е червено. Черни бакенбарди от двете страни на главата, които достигат до гърдите. Крилата са препасани с 5 или 6 бели ленти. При полет ясно се отличава белият гръб.

Биология Размножителният период продължава от април до средата на юли. Храната му се състои основно от насекоми и ларвите им.

Местообитания Стари букови, буково-иглолистни и дъбови гори с наличие на мъртви и отмиращи дървета.

Разпространение в България Основните гнездови находища в България се намират в Странджа, Централна и Западна Стара планина, Рила, Пирин, Западни Родопи.

Заплахи Намаляване на старите широколистни гори и тяхната фрагментация. Конкуренцията на черния кълвач.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовите периоди (01.02. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на вида да не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи и събиране на суха и паднала маса, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели задължително се запазват всички стоящи и паднали мъртви дървета, дърветата с хралупи, както и дървета с видими признаци на заболяване и гнилото. Задължително части от насажденията се запазват като острови на старостта (без никакви лесовъдски мероприятия).

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Трипръст кълвач

Picoides tridactylus

© Ron Knight / CC-BY-2.0

© Naxalps / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен EN; ЗБР – II, III

Международен: IUCN – LC; БeК – II

Описание на вида Дължина на тялото 21–24 cm. Общото оперение е черно. Гушата и долната страна на тялото са бели, с напречни черни линии. Гърбът е бял, с черни напречни линии. Челото и темето са жълти. Зад окото има бяла линия, която образува бяло петно на тила. Подбрадието отстрани е с черна линия.

Биология Гнездовият период продължава от средата на май до средата на юли. Отворът на гнездовата камера е с диаметър 4,5–5 cm. Храни се почти изцяло с насекоми и техните ларви.

Местообитания Стари иглолистни предимно смърчови гори, с наличие на мъртва или отмираща дървесина. Най-често от 1400–1800 m н.в.

Разпространение в България Основно в Рила, Пирин, Западни Родопи.

Заплахи Намаляването на старите иглолистни гори и тяхната фрагментация. Тясната специализация към храна и местообитание и конкуренцията на черния и белогърбия кълвач.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовите периоди (01.02. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на вида да не се извършват стопански дейности. В тези подотдели да не се провеждат санитарни сечи и събиране на суха и паднала маса, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели задължително се запазват всички стоящи и паднали мъртви дървета, дърветата с хралупи, както и дървета с видими признаци на заболяване и гнилото. Задължително части от насажденията се запазват като острови на старостта (без никакви лесовъдски мероприятия).

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Гълъб хралупар

Columba oenas

© Jim Gifford / CC-BY-SA-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен EN;
ЗБР – III
Международен: IUCN – LC

Описание на вида Дължина на тялото 30–35 cm. Размах на крилата 65–70 cm. Общото оперение е сиво. Задната част на тила и шията са металнозелени, с пурпурен метален блясък. Гушата и предната част на гърдите са винено-червени. Маховите пера са сиви с тъмни върхове и две неясни тъмни препаски на крилата. Всички опашни пера на върховете са с широка черна линия. Ирисът е тъмно-кафяв. Различава се от гривяка по липсата на бели ленти по крилата, белите петна отстрани на шията и по-малкия размер.

Биология Гнезди в дупки на черен кълвач или в хралупи. Гнездовият период продължава от средата на март до средата на август.

Местообитания Стари широколистни гори, смесени крайречни и заливни гори до 2000 m н.в.

Разпространение в България Постоянен, мигриращ и преминаващ вид. Основните гнездови находища са в Странджа, Централна и Западна Стара планина, Рила, Пирин, Западни Родопи, Средна гора и Лудогорието, както и Западните гранични планини.

Заплахи Намаляване площта на старите гори. Вероятно отравяне от третирано с пестициди зърно.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период (15.03 – 15.08.) в подотделите с установено присъствие на вида да не се извършват стопански дейности. Запазват се стари хралупести дървета, дори и в по-млади насаждения. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Червеногуша/малка мухоловка

Ficedula parva

© Robert tdc / CC-BY-SA-2.0

© Sudheer Pandey / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим VU;
ЗБР – II, III
Международен: IUCN – LC; БeК – II

Описание на вида Дължина на тялото 11–12 cm. Има изразен полов диморфизъм. При мъжките горната страна на тялото е сиво-кафява, опашката е черна, като външните две или три двойки пера са бели. Долната страна на тялото и подопашиято са белезникави. Гушата е ръждивочервена. При женските общото оперение е също като на мъжките, но липсва ръждивочервеното петно на гушата. При мъжките то се появява след втората година. Може да бъде обърквана с червеногръдката, но при нея ръждивочервеното петно достига до средата на гърдите.

Биология Размножителният период започва от началото на май до края на юли. Храни се с насекоми. Понякога търси храна и по земята. Гнездото е в хралупа или дупка в стъбло или клон.

Местообитания Стари букови гори с естествена структура от 600–1500 m н.в. В Странджа гнезди и в стари дъбови гори.

Разпространение в България Гнездящ и прелетен вид. Среща се предимно в Централна и Западна Стара планина и изолирани находища в Странджа. По-рядко в Средна гора.

Заплахи Намаляване на площите на старите букови гори. Тясната специализация към местообитания. България е южната граница на ареала на вида.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период (01.05. – 15.08.) в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности. Видът е мигриращ и гнезди в хралупи. Запазват се хралупести дървета, дори и в по-млади насаждения. Изключително важни са хралупестите дървета в близост до реки. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Полубеловрата мухоловка

Ficedula semitorquata

© Борис Николов

© Петър Шурулинов

Природозащитен статус В България: ЧК 2 – уязвим, ЗБР – II
Международен: IUCN – почти застрашен, S – spс 2, намаляващ, БеК – II, БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 12–13 cm. При вида съществува полов диморфизъм. При мъжките горната страна на тялото е черна, с бяло петно на крилете. Долната страна на тялото е бяла. Има малко бяло петно на челото. Опашката е черна, с две или три двойки бели пера от външната страна. Отличава се от жалобната и беловратата мухоловка по това, че бялата якичка достига до средата на врата. Оперението на женските отгоре е сиво-кафяво, а долната страна на тялото е бяла.

Биология Гнездовият период продължава от началото на май до края на юли. Често има две люпила. Гнезди в хралупи и изкуствени гнездилки. Храни се с насекоми.

Местообитания Стари естествени широколистни гори от полски ясен, дъб, бук и други.

Разпространение в България Гнездящ и прелетен вид. Предимно в Централна и Източна Стара планина, Странджа, долините на реките Батова, Камчия и Ропотамо.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период (01.05. – 15.08.) в подотделите с установено присъствие на вида да не се извършват стопански дейности. Видът е мигриращ и гнезди в хралупи. Да се запазват хралупести дървета, дори и в по-млади насаждения. Изключително важни са хралупестите дървета в близост до реки. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Сива мухоловка

Muscicapa striata

© Jerry Gunner / CC-BY-2.0

Природозащитен статус В България: ЗБР – III
Международен: SPEC – 3, изтощен

Описание на вида Дължина на тялото 13–15 cm. Горната страна на тялото е сива, опашката също е сива. Гърдите са бели, със сивкави напетнявания. Коремът и подопашкието са бели.

Биология Размножителният период продължава от началото на май до края на юли. Храни се с насекоми. Предпочита разредени гори.

Местообитания Широколистни, смесени, иглолистни и заливни гори от морското равнище до 1200 m н.в.

Разпространение в България Гнездящ и прелетен вид. Основно в Рило-Родопската област, долините на реките Камчия и Батова, Стара планина, Средна гора, Странджа. По-рядко в Източни Родопи, Сакар и Горнотракийската низина.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период (01.05. – 15.08.) в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности.

Видът е мигриращ и гнезди в хралупи. Запазват се хралупести дървета, дори и в по-млади насаждения. Изключително важни са хралупестите дървета в близост до реки. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Градинска червеноопашка

Phoenicurus phoenicurus

© Yerro / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим; ЗБР – II
Международен: ECS – спес 2, намалял; БеК – II; БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 13–14 cm. Горната част на тялото е сива. Опашката е ръждиво-червена, долната страна на тялото също е ръждиво-червена. Долната част на главата е черна. Над, около и през челото преминава бяла линия. От домашната червеноопашка се различава по долната страна на тялото. При домашната червеноопашка цялото оперение е сиво-черно, липсва бялата линия над очите и челото.

Биология Размножителният период започва от началото на май и продължава до края на юли. Гнезди в хралупи на дървета и по-рядко в скални цепнатини, постройки и

стари гнезда на лястовици. Храни се предимно с насекоми и паяци, а през есента и с дребни плодове.

Местообитания Широколистни, смесени и крайречни гори, паркове и градини. Много рядко в иглолистни гори.

Разпространение в България Среща се в планински и предпланински райони основно в Рило-Родопската област, Витоша, Осогово, Стара планина, Странджа и по-рядко по Дунав и Черноморското крайбрежие.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период (01.05. – 15.08.) в подотделите с установено присъствие на вида да не се извършват стопански дейности. Видът е мигриращ и гнезди в хралупи. Запазват се хралупести дървета дори и в по-млади насаждения. Изключително важни са хралупестите дървета в близост до реки. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим VU, ЗБР – II, III

Международен: ДП – I, БеК – II, CITES – II, БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 55–60 cm. Размах на крилата 135–145 cm. На големина е колкото обикновен мишелов, но с по-дълги и тесни крила, дълга опашака и малка, удължена напред глава. Главата е сиво-пепелява до сиво-кафява. Горната страна на тялото е кафява, често тъмнокафява, с тъмни до черни надлъжни линии. Опашката е сиво-кафява с две-три черни препаски. Окраската на долната страна на тялото е бяла с кафяви препаски или червено-кафява с многобройни или редки петна. Крилата отдолу са раирани с тъмни надлъжни ивици. Лети с бавни, но резки махове на крилата.

Биология Обитава обширни гори в равнини и планини. Гнезди само по дървета, като често използва гнезда на други грабливи или вранови птици. Гнездовият период продължава от средата на април до средата на юли. Храни се основно с ларви на земни оси и пчели, стършели и други насекоми, дребни птици, влечуги и гризачи.

Местообитания Предпочита високостъблени широколистни гори и по-рядко смесени и иглолистни гори в близост до открити пространства.

Разпространение в България Гнездящо-прелетен вид. Основните гнездови находища са в Стара планина, Странджа, Източни Родопи, по-рядко в Средна гора и Западни Родопи.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания и безпокойство. Браконьерство. Използване на пестициди в земеделието.

Препоръки и указания за опазване

В отделите, в които е регистриран видът, да се запазват стари и силно разклонени дървета, както и дървета с гнезда (вкл. гнезда на други видове, тъй като осоядът често използва стари гнезда на други птици, например врани). В радиус от 200 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08).

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Орел рибар

Pandion haliaetus

© Peter Massas / CC-BY-SA-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – критично застрашен CR; ЗБР – III

Международен: IUCN – VU, БeK – II; BoK – I, II; CITES – I

Описание на вида Дължина на тялото 55–60 cm. Размах на крилата 155–165 cm. Главата и вратът са бели до жълтеникавобели, с тъмни щрихи по темето. Перата по темето и тила са удължени, образуват т.нар. „качулка“. Оперението на горната страна на тялото е тъмнокафяво. Долната страна на тялото е бяла, само гушата е кафява, с тъмни резки. При полет се наблюдава характерната двуцветна окраска на оперението. При полет профилът на птицата наподобява разтворена буква „М“.

Биология Гнезди по високи дървета с изсъхнал или пречупен връх в близост до водоеми. Гнездото е изградено от

клони. Гнездовият период продължава от средата на май до средата на август. Храни се с риба. В много редки случаи с жаби, мишевидни гризачи и птици.

Местообитания Обитава предимно райони с блата, езера и големи реки, богати на риба.

Разпространение в България Прелетен вид. В миналото доста рядко гнездящ. Към настоящия момент няма сигурни данни за гнездене на вида в България.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания. Браконьерство и преследване в рибовъдни стопанства.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват големи стари дървета в близост до водни басейни, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 m.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. При съмнения за гнездене установяване на точните координати на гнездово находище.

Черна каня

Milvus migrans

© Вых Пыхманн / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – критично застрашен CR; ЗБР – II – III

Международен: IUCN – LC; БеК – II, БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 55–60 cm. Размах на крилата 165–175 cm. Тъмнокафява, средно голяма граблива птица. Горната страна на тялото е тъмнокафява, с черни надлъжни ивици. Опашката е слабо врязана, гърдите – сиво-кафяви, а коремът – ръждивокафяв. Гърлото е белезникаво. При полет често се рее и прави широки кръгове. От другите грабливи птици се различава по врязаната опашка.

Биология Гнезди в гори и групи дървета в големи речни долини. Гнездото е плътно изградено от клони. Често при изграждането му птиците използват парчета найлон,

парцали и сезал. Гнездовият период започва от началото на май и продължава до началото на август. Храни се с мърша. Често отнема плячка на други птици. Храни се също с дребни бозайници, земноводни, влечуги и едри насекоми.

Местообитания Гори и групи дървета в равнинни и хълмисти райони. Предпочита места в близост до влажни зони.

Разпространение в България Гнезди по поречието на река Дунав и притоците му, по поречието на реките Марица и Тунджа и техните притоци, Сакар и Девентски възвишения.

Заплахи Интензивно земеделие, сблъсък с електропроводи, добив на инертни материали и дървесина по поречието на реките. Загуба на гнездови местообитания.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват големите стари дървета (особено в близост до водни басейни), където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 200 m около гнезда на вида да не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 250 m.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден мониторинг на състоянието им.

Морски орел

Haliaeetus albicilla

© Yathin S Krishnappa / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим VU; ЗБР – I, III

Международен: IUCN – LC; БeК – II; CITES – I; БoК – II

Описание на вида Дължина на тялото 80–85 cm. Размах на крилата 215–225 cm. Най-едрият орел, който се среща в България. Главата и шията са светложълти. Горната страна на тялото е сиво-кафява, крилата са почти черни, а опашката е къса, закръглена или клиновидна, бяла, само в основата кафява. Долната страна на тялото е кафява, с по-светли краища на перата. Клюнът е бледожълт, голям, в основата прав, а на върха силно извит надолу. При полет първостепенните махови пера са разтворени като пръсти.

Биология Гнезди на високи стари дървета, предимно бяла топола. Гнездовият период продължава от март до края на юли. Храни се с риба, водоплаващи птици, дребни бо-зайници и мърша.

Местообитания Крайбрежия на морета, реки и езера, богати на риба и водоплаващи птици, с високи и удобни за гнез-дене дървета.

Разпространение в България Постоянен и зимуващ вид. Ос-новните гнездови находища се намират по поречието на река Дунав, Черноморското крайбрежие и много рядко край водоеми във вътрешността на страната.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания и безпокойство по време на гнездовия период. Използване на отровни примамки за хищници. Преследване в рибовъдните сто-панства.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват големи стари дървета в близост до водни басейни, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 300 m.

Препоръки и указания за мониторинг

Картиране на гнездовите находища и ежегоден монито-ринг на състоянието им.

Орел змияр

Circaetus gallicus

© Zeynel Cebeci / CC-BY-SA-4.0

© Luis Jiménez Delgado / CC-BY-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим VU; ЗБР – II
Международен: IUCN – LC; БеК – II, CITES – II; БоК – II

Описание на вида Горната част на тялото е кафява, с тъмни надлъжни ивици. Долната е бяла, с тъмни петна по гущата и гърдите. Крилата са широки и дълги. Опашката е дълга, с тъмни напречни препаски. Често стои неподвижно във въздуха, като керкенеца и обикновения мишелов. Дължина на тялото 62–68 cm, размах на крилата 185–195 cm. Няма полов диморфизъм.

Биология Гнезди в стари широколистни и рядко в иглолистни гори, в близост до открити пространства. Гнездовият период продължава от края на април до средата на август. Храни се предимно със змии, гущери и жаби и по-рядко с дребни бозайници и насекоми.

Местообитания Стари, разредени широколистни и по-рядко иглолистни гори, в близост до обширни открити пространства.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен и преминаващ вид. В миналото широко разпространен на територията на цялата страна. Сега се среща в хълмистите и нископланинските части на страната, като Източни Родопи, Странджа, Сакар, Дервентски възвишения, Средна Гора, Източна Стара планина, Предбалкана и Лудогорието. По-рядко в Рила, Пирин и Тракийската низина.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания, безпокойство и преследване от човека. Опожаряване на хранителни местообитания.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват силно разклонени дървета, дървета с гнезда и големи стари дървета в крайнините на гората и в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене.

В радиус от 300 m около гнезда на вида да не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.09). В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Голям ястреб

Accipiter gentilis

© Iosto Doneddu / CC-BY-SA-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен, ЗБР – III
Международен: БеК – II, CITES – II, БоК – II

Описание на вида Тялото отгоре е сиво-кафяво, а отдолу – белезникаво, с тъмни напречни ивици. Крилата са къси и широки. Опашката е дълга. Над очите има светла линия, т.нар. „вежда“. На тила има светло петно. Ирисът на окото е оранжев. Женските са по-едри от мъжките. Дължина на тялото 50–55 cm, размах на крилата 150–160 cm.

Биология Гнездовият период започва в края на март, началото на април и завършва в средата на юли, началото на август. Гнездото е разположено в покрайнините на гора на високостъблени дървета. Често използва и стари гнезда на вранови птици. Храни се предимно с дребни и средни птици и по-рядко с бозайници.

Местообитания Високостъблени гори в планините и равнините, крайречни гори; стари паркове в градската и крайградската зона. В много райони на България гнезди в иглолистни култури, които сега са едно от типичните размножителни местообитания на вида. Нерядко гнездата се намират близо до селища.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен, преминаващ и зимуващ вид. Обитава гористите райони в равнините и планините на територията на почти цялата страна. През последните години се наблюдава спад в числеността на гнездящите двойки в някои райони на страната.

Заплахи Загуба на местообитания, преследване от хора, изземване на яйца и малки с цел търговия.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 150 m. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Малък ястреб

Accipiter nisus

© Martin Mecnarowski / CC-BY-SA-3.0-migrated

© Bohuš Čížek / CC-BY-SA-3.0-migrated

Природозащитен статус В България: ЧК – застрашен, ЗБР – III
Международен: БеК – II, CITES – II, БоК – II

Описание на вида При мъжките горната страна на тялото е тъмно до пепеляво сива. Долната страна е белезникава. Гърдите, коремът и гащите са с ръждиви или кафяво-червеникави напречни линии. При женските оперението отгоре е сиво-кафяво до тъмносиво. Долната страна на тялото е бяла, по гъшата с тъмни надлъжни ивици, а останалата част е с тъмнокафяви, сиво-кафяви или черно-кафяви напречни линии.

Дължина на тялото 35–37 cm, размах на крилата 60–65 cm. Крилата са къси и широки. Доста по-дребен от големия ястреб.

Биология Моногамен вид. Гнезди по единични високи дървета в открити места или по крайнини на гори. Храни се с дребни птици. Гнездовият период е от края на април до средата на август.

Местообитания Гори и крайнините им в равнините, предпланините и планините до алпийския пояс. През гнездовия период по-чест в планините и в широколистните гори.

Разпространение в България Постоянен и преминаващ вид. В миналото широко разпространен и многочислен. Сега се среща почти в цялата страна, като е най-многочислен в планините и предпланините и по-рядък в равнините и низините.

Заплахи Загуба на местообитания вследствие на обезлесяване на обширни територии. Преследване и безпокойство от човека.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 300 m около гнезда на вида да не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 150 m. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Късопръст ястреб

Accipiter brevipes

© Богдан Боев

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим VU; ЗБР – II
Международен: IUCN – LC; БеК – II, CITES – II; БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 35–37 cm, размах на крилото 70 – 75 cm. Трудно различим от малкия ястреб. Мъжкият е по-пепеляв от този на малкия ястреб. Върховете на крилата са черни. При малкия ястреб черните върхове липсват. Ирисът е червено-кафяв, докато при малкия ястреб е тъмножълт до оранжев. Долната страна на тялото и подкрилията са светли, с неясни петна и препаски. Опашката е с тъмни напречни препаски.

Биология Гнездото е рехаво, разположено близо до ствола на дървото. Гнездовият период продължава от средата на май до края на юли – средата на август. Мъти само женската. Храни се най-често с дребни бозайници, дребни птици, влечуги и насекоми.

Местообитания Разредени широколистни гори, крайречни гори, групи дървета в открити пространства, понякога и в градски паркове.

Разпространение в България Прелетен и гнездящ вид. Основните гнездови находища са по поречията на реките Марица, Тунджа, Арда, Дунав и Струма. По-рядко по Черноморското крайбрежие и Добруджа.

Заплахи Загуба на местообитания вследствие на обезлесяване на обширни територии. Преследване и безпокойство от човека.

Препоръки и указания за опазване

В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 150 m. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Малък креслив орел

Aquila pomarina

© Wolbrum avner / CC-BY-SA-4.0

Природозащитен статус В България: уязвим VU B (1a) + C, ЗБР – III

Международен: ECS – спес 3, рядък; ДП – I; БеК – II; БоК – I, II, CITES – II

Описание на вида Дължина на тялото 60–65 cm, размах на крилата 140–150 cm. Оперение – светлокафяво. Надкрилията и горната част на крилете са по-светли. Крилата са тъмнокафяви. Лети с бавни махове. Често използва и реещ полет. Профилът му в полет е във формата на дъга, като върховете на крилата са извити надолу. Различава се от големия креслив орел по по-светлата окраска, маховите пера отдолу са черни, а подкрилията са кафяви.

Биология Гнезди основно на широколистни дървета в покрайнините на горите в близост до обширни, открити

пространства. Размножителният период продължава от средата на април до края на юли – началото на август. Храни се с дребни бозайници, влечуги, земноводни и по-рядко с насекоми.

Местообитания Запазени широколистни или смесени гори, полезащитни пояси и други госки площи.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен, преминаващ и отчасти зимуващ вид. Основната гнездова популация е концентрирана в Източни Родопи, Сакар, Дервентски възвишения, Странджа, Източна Стара планина, Средна гора и по-рядко в Дунавската равнина, река Дунав и островите. С по-ниска плътност се среща в Родопите и Витоша.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания, безпокойство и преследване от човека. Опожаряване на хранителни местообитания.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в крайнините на гората и в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 150 m. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Голям креслив орел

Aquila clanga

© Вых Пыхманн

Природозащитен статус В България: ЧК – критично застрашен CR; ЗБР – II; III (I)

Международен: IUCN – VU; БeК – II; CITES – II; БoК – II

Описание на вида Дължина тялото 65–70 cm, размах на крилата 175–185 cm. Оперението е тъмнокафяво, със слаб метален блясък. Върховете на първостепенните махови пера са черни. Надопашката е белезникава. Опапката е тъмнокафява с неясни сивкави препаски. Полетът му е бърз и маневрен, профилът, както и при малкия креслив орел, е във формата на дъга. Различава се от малкия креслив орел по това, че маховите пера отдолу са светли, подкрилията са тъмни.

Биология Често заема гнезда на други грабливи птици или сам строи гнездото си. Гнезди в широколистни или сме-

сени гори, открити пространства с малки горички или групи дървета и по-рядко в речни долини или хълмисти склонове. Гнездовият период продължава от началото на май до средата на август. Храни се с дребни гризачи, влечуги, земноводни, насекоми и по-рядко с птици.

Местообитания Широколистни или смесени гори, открити пространства с малки горички или групи дървета и по-рядко в речни долини или хълмисти склонове.

Разпространение в България Прелетен и рядко зимуващ вид. В миналото гнездящ, но към момента няма данни за сигурно гнездене в България.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания, безпокойство и преследване от човека. Опожаряване на хранителни местообитания.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 m около гнезда на вида да не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 m. В подотделите с регистрирани гнезда на вида да не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Царски/кръстат орел

Aquila heliaca

© Sumeet Moghe / CC-BY-SA-3.0

Природозащитен статус В България: ЧК – критично застрашен CR; ЗБР – II; III (I)

Международен: IUCN – VU; БeК – II; CITES – II; БoК – II

Описание на вида Дължина на тялото 75–80 cm, размах на крилата 200–210 cm. Общото оперение на възрастните птици е тъмнокафяво, тилът и задната част на врата са по-светли, жълтеникави, на раменете с големи бели петна. Опашката е кафява. Крилата са дълги. Първостепенните махови пера са разтворени като пръсти. Опашката е къса. Оперението на младите отгоре е кафяво, а отдолу е ръждиво-кестеняво с надлъжни шарки. При полет профилът му е прав. Лети с бавни махове на крилата и често използва реещ полет.

Биология Гнезди на единични или групи дървета, както и по периферията на иглолистни и широколистни гори.

Размножителният период е от март до началото на август. Храни се с бозайници, птици, влечуги и мърша. Основна част от храната му заема лалугерът.

Местообитания Предимно крайнини на широколистни и иглолистни гори, ливади или пасища, но винаги в близост до течаща вода. Предпочита също и долини на малки реки с високи стари дървета.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен, преминаващ и отчасти зимуващ вид. Основните гнездови находища на вида са в Сакар, Девентски възвишения, средното и долно течение на р. Тунджа и Средна гора.

Заплахи Безпокойство, породено от пожари и залесителни дейности, изсичане на дървета с гнезда, натравяне с мъртви гризачи след пръскане на посевите и др.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват големи стари дървета в крайнините на гората в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. Значителна част от гнездата на кръстатите орли в ниските райони са на тополи, тъй като обикновено те са единствените оцелели високи дървета в околността. В радиус от 500 m около гнезда на вида да не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.09). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 m.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Сокол орко

Falco subbuteo

© Rodrigo de Almeida / CC-BY-2.0

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим, ЗБР – II, III
Международен: БеК – II, CITES – II, БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 30–35 cm. Размах на крилата 85–90 cm. Крилата са много дълги, опашката е сравнително къса. Лети много бързо, маховете на крилата се редуват със сравнително спокойно летене-плъзгащ полет. Главата отгоре и предната част на гърба са тъмносиви до черно-сиви. Задната част на гърба и надопашиято са по-светли, с тъмни резки. Страните на главата и подбордието са белезникави. Гушата, гърдите и коремът са светло ръждивокафяви, с широки черно-кафяви надлъжни петна. Гърлото е контрастно, бяло, с добре забележими двойни „бакенбарди“. Подопашката и гащите са червени. Не се рее и не увисва неподвижно във въздуха. От дребните соколи се различава по двойните „бакенбарди“. От

сокола скитник се различава по по-малките размери и окраската на подопашката и гащите.

Биология Използва стари гнезда на други птици – предимно вранови. Рядко гнезди по стълбове. Гнездовият период продължава от средата на май до края на юли. Храни се с насекоми и дребни птици.

Местообитания Гнезди в крайречни гори, в редки, просветлени широколистни, смесени и иглолистни гори, в близост до открити пространства.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен и преминаващ вид. Гнезди основно в Горнотракийската низина, Дунавската равнина, предпланинските райони на Малешевска и Стара планина, Рила, Пирин, Родопи, а също и във високите полета на Западна България.

Заплахи Загуба на гнездови местообитания. Безпокойство по време на размножителния период и използване на родентициди и инсектециди.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват дървета с гнезда (вкл. гнезда на други видове, например врани) в крайнините на гората и в отделите, в които е регистриран видът. В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.04 – 01.08). Видът е рядък поради загуба на голяма част от крайречните горски местообитания в страната. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Ловен сокол

Falco cherrug

© Bohuš Čížek / CC-BY-SA-3.0-migrated & GFDL

Природозащитен статус В България: ЧК – критично застрашен
CR; ЗБР – III

Международен: IUCN – EN; ECS – спес 3, застрашен; ДП – II; БеК – III; CITES – II; БоК – II

Описание на вида Има слабо изразен полов диморфизъм. Дължина на тялото 48–55 cm. Размах на крилата 102–110 cm. При мъжките горната част на главата е беззникава до светлокремава, с тъмнокафяви надлъжни резки. Страните на главата са беззникави, с тънки тъмни ивички. „Бакенбардите“ са като тесни възчерни ивици под очите и по бузите. Гърбът е червеникавокафяв, с пепеляв оттенък и тесни светли препаски. Долната страна на тялото е светлосива, почти беззникава, с тъмнокафяви надлъжни петна по гърдите, корема и гащите. При женските цветът е по-тъмен, а „бакенбардите“ са по-слабо изразени. Едър сокол със сравнително широки крила и дълга опашка.

Биология Заема гнездовата територия в края на февруари. Гнезди по скали и дървета, в гнезда на други видове или направо на скален корниз или в ниши без постелка. Гнездовият период е от средата на март до средата на юли. Хранят се с дребни бозайници, като лалугер, полевки, мишки и средно големи птици. Жертвите си лови във въздуха и на земята, като често дебне, кацнал на дърво.

Местообитания Широколистни и смесени гори в равнини и предпланини, речни долини близо до открити пространства и обработваеми площи, скалисти терени, ждрела, проломи, високопланински скални масиви до открити пространства. През последните години в Европа се наблюдава изместване към райони с интензивно земеделие, където гнезди по стълбове на далекопроводи.

Разпространение в България Постоянен и преминаващ, в миналото многоброен вид, гнездящ успешно в България до края на 90-те години. Към настоящия момент няма данни за сигурно гнездене в страната.

Заплахи Изземване на малки от гнездата. Намаляване на хранителната база и промяна на селскостопанските практики и безпокойство по време на гнездовия период.

Препоръки и указания за опазване

В крайнините на гората и отделите, в които е регистриран видът, да се запазват стари и силно разклонени дървета и дървета с гнезда (вкл. гнезда на други видове). В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период. През останалото време зоната без сечи е с радиус 150 m. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

Ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Вечерна/червенонога ветрушка

Falco vespertinus

© Martin Mecnarowski / CC-BY-SA-3.0-migrated & GFDL

Природозащитен статус В България: ЧК – критично застрашен
CR; ЗБР – III

Международен: IUCN – NT; CITES – II, БеК – II; БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 27–33 cm. Размах на крилата 70–75 cm. Дребна граблива птица с големината на обикновена ветрушка. Ясно изразен полов диморфизъм. При мъжките оперението е тъмносиво със сребристосив оттенък по маховите пера. Опашката е черна. Задната част на корема, подопашката и гащите са ръждивочервени. При женските горната страна на главата и вратът са светло канеленокафяви. Гърбът, кръстът и опашката са сиво-пепеляви. По гърба е с черни напречни линии. Бузите и гърлото са белезникави. Останалата долна страна на тялото е ръждивочервена с тъмни надлъжни щрихи.

Биология Гнезди на колонии в полезащитни пояси от акация, ясен и други. Често използва стари гнезда на свраки и посевни врани. Гнездовият период продължава от края на май до края на юли – началото на август. Храни се предимно с едри насекоми, гущери и дребни бозайници.

Местообитания Открити пространства край селскостопански площи с единични дървета и малки горички, полезащитни пояси, разредени гори с обширни поляни, пасища, ливади, предимно с лесостепен характер.

Разпространение в България Гнездящ, прелетен и преминаващ вид. През последните 25 години са установени няколко гнездови находища край Дуранкулак, Шабла, Калиакра, Добруджа и Дунавската равнина, както и по долината на Арда и Светиийски възвишения. Към момента няма данни за сигурно гнездене на вида в България.

Заплахи Усвояване на полустепните райони за интензивно селско стопанство. Дърводобив в пригодните гнездови местообитания.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват дървета с гнезда (вкл. гнезда на други видове, например врани) в крайнините на гората и в отделите, в които е регистриран видът. В радиус от 300 m около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.04 – 01.09).

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано присъствие на вида през периода на размножаване – ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Белоопашат мишелов

Buteo rufinus

© Емил Енчев

Природозащитен статус В България: уязвим, ЗБР – II, III
Международен: IUCN – VU; ECS – спес 3, застрашен; ДП – I;
CITES – II; БеК – II; БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 55–60 cm. Размах на крилата 140–150 cm. Най-едрият мишелов. Съществуват две фази на оперение – тъмна и светла.

Тъмна фаза: Главата е светлоръждива до безелникава, с тъмни надлъжни резки. Гърлото и гърдите отпред са светложълтеникави до безелникави, отстрани с кафяви резки. Горната страна на тялото е тъмнокафява, с широки светлоръждиви или светлочервени краища на перата. Надопашката е ръждивокафява, понякога с тъмнокафяви препаски. Опашката е едноцветна, светлоръждива, понякога тъмнокафява с тъмни напречни препаски. Останалата долна част на тялото е ръждиво-

кафява до ръждивочервена, понякога с тъмни надлъжни петна.

Светла фаза: Горната страна на тялото е светлоохриста. Главата, шията, гърдите и коремът са белезникави с по-тъмни петна. Срещат се и екземпляри с едноцветен сив до кафяв цвят на оперението.

Лети с плавни махове, често използва и реещ полет. От другите видове мишелови се различава по по-големите размери, светлите петна в основата на маховите пера и почти едноцветната опашка. От дребните видове орли се отличава по светлите петна в основата на маховите пера.

Биология Гнезди на скални площадки и по-рядко на широколистни и иглолистни дървета. Гнездовият период започва в началото на март, а при по-топло време и в края на февруари до края на юли. Най-често гнездата са изградени в ниши или малки корнизиди на отвесни или труднодостъпни скали в близост до водоеми. Много рядко гнезди по дървета.

Местообитания Скали в проломи и ждрела на реки, отделни скални комплекси, каменни кариери в открити пространства около тях, открити хълмисти терени в предпланините в близост до дефилета, проломи и ждрела на реки.

Разпространение в България Постоянен, гнездящ, прелетен, преминаващ и зимуващ вид. Гнезди предимно в Източни Родопи, Сакар, Средна гора, Западна Стара планина, Лудогорието, Източна Добруджа и Черноморското крайбрежие северно от Варна.

Заплахи Загуба на местообитания. Сблъсък с далекопроводи. Използването на родентициди и пестициди в селското стопанство.

Препоръки и указания за опазване

В отделите, в които е регистриран видът, да се запазват стари и силно разклонени дървета, както и дървета с гнезда. В радиус от 300 m около гнезда (вкл. при гнезда на скали) на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.08).

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано присъствие на вида през периода на размножаване – ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Скален орел

Aquila chrysaetos

© Juan Lacruz / CC-BY-SA-3.0

© Яна Барзев

Природозащитен статус В България: ЧК – уязвим VU; ЗБР – II, III

Международен: IUCN – LC; БеК – II; CITES – II; БоК – II

Описание на вида Дължина на тялото 80–90 cm. Размах на крилата 210–220 cm. Възрастните се различават с по-тъмна едноцветна окраска на тялото; тилът е светъл със златист оттенък и основата на опашката е по-светла. Горната страна на главата и тилът са жълтеникавосиви със златист оттенък. Перата на тила наподобяват „грива“. Гърбът е черно-кафяв с пурпурен отблясък. Опашката в основата е сиво-пепелява, а в края е черно-кафява, с няколко неясни препаски. Долната страна на тялото е по-светлокафява с беззникавокафяви недобре очертани петна. **Младежско оперение:** Тъмнокафяво, почти черно. Първостепенните махови пера в основата са бели, а на върха черни. Опашката е бяла, с широки черни ивици на върха.

Биология Размножителният период започва в средата на март и продължава до средата на август. Храни се с дребни, средни и едри бозайници, птици, земноводни и влечуги.

Местообитания Гнезди в два типа местообитания: предимно в труднодостъпни скални комплекси и по-рядко в широколистни или смесени гори.

Разпространение в България Постоянен вид. В средата на миналия век извънредно рядък и почти на изчезване. Основните гнездови популации са в Стара планина, Предбалкана, Родопите, Среднотунджанското поречие, Средногорието и Краище и с по-ниска численост в Рила, Пирин, Дунавската равнина, Осогово, Беласица и Черноморското крайбрежие.

Заплахи Безпокойство по време на гнездовия период. Браконьерство и отровни примамки за едри хищници.

Препоръки и указания за опазване

Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 m около гнезда на вида (вкл. ако гнездото е на скали) не се извършват стопански дейности през гнездовия период (01.03 – 01.09). През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 300 m. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано присъствие на вида през периода на размножаване – ежегоден мониторинг. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

© Peter Trimming / CC-BY- 2.0 Generic

Природозащитен статус България: ЧК – застрашен, ЗБР – II, III

Международен: ECS – спес 3, БеК – II, ДП – I, CITES – II

Описание на вида Дължина на тялото 65–70 cm. Размах на крилата 170–180 cm. Най-едрата сова в България. Горната страна на тялото е ръждивокафява, с кафяво-черни или черни надлъжни и напречни линии. Маховите пера са ръждиви, към върха почти черни. Опашните пера са ръждиви, с черни напречни линии. Долната страна на тялото е ръждивочервеникава с черни надлъжни линии, които към корема са по-тесни.

Биология Моногамен вид. Гнездовият период е от февруари до август. Храни се предимно с дребни бозайници, както и с птици.

Местообитания Труднодостъпни места, главно в скални масиви и сипеи, пещери, периферията на гори, разредени стари гори, често в речни долини, близо до река.

Разпространение в България Постоянен вид. До средата на миналия век често срещан в равнините и планините до 1700 m н.в. Към настоящия момент основните гнездови популации са в Странджа, Източни и Западни Родопи, Стара планина, Западните погранични планини, Добруджа, долината на река Батова и Северното Черноморско крайбрежие.

Заплахи Унищожаване и промяна на местообитанията, безпокойство, отравяне с жертви, третирани с родентициди.

Препоръки и указания за опазване

През гнездовия период на бухала (01.03. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели се запазват дървета с хралупи, които са потенциални места за гнездене. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.

Препоръки и указания за мониторинг

При регистрирано присъствие на вида през периода на размножаване – ежегоден мониторинг на популацията. Установяване на точните координати на всяко сигурно гнездово находище.

Списък с видовете от **Приложение 1Б** на Практическото ръководство за определяне на гори с висока консервационна стойност (ВКС) в България, които не са включени в настоящия определител, но трябва да се имат предвид при определяне на ВКС:

№	Латински / български наименования	Природо-защитен статус	Праг за наличие на ВКС
1	<i>Ursus arctos</i> Кафява мечка	в България: ЧК – застрашен EN, ЗБР-II, III; международен: IUCN-LC; БеК-II; CITES-II; ДХ-II, IV	Наличие на бърлога, която е обитавана поне два пъти през последните 10 г., или районът е в коридор за естествената свързаност на популацията.
2	<i>Lutra lutra</i> Видра	в България: ЧК – уязвим VU; ЗБР-II, III; международен: IUCN-NT; БеК-II; CITES- I; ДХ-II, IV	Наличие на леговище
3	<i>Lynx lynx</i> Рис	в България: ЧК – критично застрашен CR; ЗБР-II, III; международен: IUCN-LC; БеК- III; ДХ-II, IV; CITES-II	Присъствие на вида и наличие на обитаемо леговище

Мерки за опазване

В радиус от 300 m около бърлогата не се извършват стопански дейности.

В случай на биокоридор могат да се извършват съгласувани мероприятия според ширината на коридора. Не се допускат интензивни сечи или изграждане на дивечови огради в биокоридор, по-тесен от 1000 m.

В радиус от 100 m около леговище не се допускат стопански дейности (вкл. корекции на реки, изграждане на диги, изсичане на крайбрежна растителност, добив на инертни материали и строителство).

На места, където е необходимо, да се възстанови крайречната растителност.

В радиус от 400 m около обитаемо леговище не се извършват стопански дейности. Ограничаване на сечите в райони, в които е отчетено присъствие на вида, както и около и на скалисти местообитания, пригодни за изграждане на леговища. Ефективен контрол на браконьерството и интензивното ползване на популациите на сърната.

№	Латински / български наименования	Природо- защитен статус	Праг за наличие на ВКС
4	<i>Martes martes</i> Златка	в България: ЧК – застрашена EN; ЗБР-II, III; международен: IUCN-LC; ДХ II,V	Присъствие на вида
5	Всички видове прилепи	в България: ЗБР-II, III; международен: BeK- II; Бонска конвенция и EUROBATS	Присъствие на вида
6	<i>Gnorimus nobilis</i> <i>nobilis (Linnaeus)</i> Благороден гноримус (бръмбар)	международен: IUCN European Red List of Saproxylic Beetles – LC	крайна оценка Присъствие на вида
7	<i>Gnorimus</i> <i>variabilis</i> Изменчив гноримус (Бръмбар)	международен: IUCN European Red List of Saproxylic Beetles – VU	крайна оценка Присъствие на вида

Мерки за опазване

Забрана за сеч на стари хралупати дървета (които са потенциални леговища) в районите с присъствие на вида. Районите със стари гори и затворените басейни, в които е установено присъствието на вида, да се определят като гори във фаза на старост.

Забрана за сеч на стари хралупати дървета и дървета с отлепени кори (потенциални укрития и места за зимуване) в районите с присъствие на прилепи.

Забрана за складиране на дървен материал и остатъци от сечта пред входове на пещери. Ако входът на пещера или процеп (потенциално или активно укритие на прилепи) е твърде обрасъл и е затруднено преминаването на прилепите, се препоръчва почистване на входа.

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, маркиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост, и то само биологични и видовоспецифични).

Използвани източници

Бръмбари

Ангелов, П. 1995. Фауна на България. Coleoptera, Cerambycidae, Част I. Издателство на БАН: стр.134.

Георгиев, Б., Р. Бекчиев. 2014. Общ доклад за *Lucanus cervus*, *Morimus asper*, *Rosalia alpina*, *Osmoderma eremita*, *Cerambyx cerdo*, *Cucujus cinnaberinus* МОСВ. URL: <http://natura2000.moew.government.bg/Home/Reports?reportType=Invertebrates>

Савев, С., М. Борисов, Р. Бекчиев, Р. Костова, Н. Цанков, П. Шурулинков, Б. Петров. 2015. Старите гори в Природен парк „Странджа“ – опазване и устойчиво управление. Дирекция Природен парк „Странджа“, Малко Търново, 200 с.

Bekchiev R., B. Zlatkov. 2010. On the distribution of *Propomacrus bimacronatus* (Pallas, 1781) (Col.:Euchiridae) in Bulgaria. Entomologist's Rec. J. Var. 122 (6). 274-276.

Bekchiev R., Smets, K. & Crevecoeur, L. 2012. Contribution to the knowledge of the genus *Triplax* Herbst, 1793 (Coleoptera: Erotylidae) in Bulgaria. ZooNotes, 30: 1-6.

Nieto, A. & Alexander, K.N.A. 2010 *European Red List of Saproxylic Beetles*. Luxembourg:

Publications Office of the European Union

Пеперуди

Анонимен. 2015. Закон за биологичното разнообразие [в Република България]. – <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135456926> (accessed 23. XII. 2015)

Бернска конвенция: Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания http://www.planinite.info/V_pomosht_na_turista/Normativni_aktove/Okolna_sreda/Bernska_Konven-tsiya.htm

Бешков, С. 2011. *Пеперудите в България, включени в Натура 2000. Ръководство за полево определяне*. Библиотека Витоша, Дирекция на Природен парк „Витоша“, София, 151 с.

Големански, В. и др. (ред.) 2015. Червена книга на Република България. Том 2. Животни. БАН & МОСВ, София. Abadjiev, S. & S. Beshkov, 2007. *Prime Butterfly Areas in Bulgaria – Основни райони за пеперуди в България*. Pensoft Series Faunistica 69, Pensoft Publisher, Sofia, 222 pp + CD.

Anonymous. 1992. Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and wild fauna and flora. – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0043> (accessed 12. X. 2015)

Van Swaay, C., Cuttelod, A., Collins, S., Maes, D., Lopez Munguira, M., Šašić, M., Settele, J., Verovnik, R., Verstrael, T., Warren, M., Wiemers, M. and Wynhof, I. 2010. *European Red List of Butterflies*. – Luxembourg: Publications Office of the European Union – Европейски червен списък на дневните пеперуди.

Van Swaay, C.A.M. & Warren, M.S. (1999) Red Data book of European butterflies (Rhopalocera). Nature and Environment, No. 99, Council of Europe Publishing, Strasbourg – Европейска червена книга на дневните пеперуди.

Земноводни

Бешков, В. (1985): Земноводни. Влечуги. – В. Ботев, Ц. Пешев (ред.) Червена книга на НР България. Том 2. Животни. С., БАН: 32-41.

Бешков Вл, К. Нанев. 2002. Земноводни и влечуги в България. – Пенсофт, 120 с.

Бешков, В. (1984): Разпространение, относителна численост и мерки за опазване на сухоземните костенурки в България. Екология, 14: 14-34.

Бешков, В. (1987): Численост на каспийската блатна костенурка (*Mauremys caspica rivulata* (Valenciennes)) в България. Екология, 20: 58-64.

Бисерков, В. (редактор), 2007. Определител на земноводните и влечугите в България. София, Зелени Балкани, 196 стр.

Боян П. Петров, Владимир Бешков, Георги Попгеоргиев, Димитър Плачийски. 2003. „Национален план за действие за опазване на сухоземните костенурки в България“

Цанков, Н. Д., Г.С. Попгеоргиев, Б. Я. Наумов, А. Й. Стоянов, Ю.В. Корнилев, Б.П. Петров, А.В. Дюгмеджиев, В. С. Вергилов, Р. Д. Драганова, С. П. Луканов, А. Е. Вестерстрьом, 2014. Определител на земноводните и влечугите в природен парк „Витоша“, София, 248 стр.

Червена книга на Република България (2015). Том 2. Животни, Раздел Земноводни и влечуги. – В. Бешков, А. Стоянов, Н. Цанков, София, Съвместно издание на БАН и МОСВ.

Naumov B., Tzankov N. 2008. First record of *Triturus macedonicus* (Karaman, 1922) (Amphibia: Salamandridae) in Bulgaria. – *Historia naturalis bulgarica*, 19: 111-114

© Георги Хрущев

С по-малко от 1 лев на ден
всеки може да подпомага опазването на горите
и техните обитатели в България.

Станете дарител на WWF на
www.SpaseteDivataPriroda.bg

Това издание на WWF-България може да намерите
в електронен вид на страницата ни в интернет:
http://www.wwf.bg/news_facts/publications/

Това издание е публикувано като част от партньорството на WWF и Mondi.

Mondi Group и WWF работят заедно в стратегическо партньорство, фокусирано върху популяризирането на природосъобразното производство на опаковки и хартия. Работата на партньорството е насочена към намаляване на въздействието на дейностите на Mondi върху горите, климата и водите, споделяне на инициативи и насърчаване на устойчивите практики в индустрията.

WWF в цифри

100 страни

WWF работи в над 100 страни, на 5 континента

1961

WWF е основана през 1961

5 милиона

WWF има над 5 милиона поддръжници

6000 служители

WWF има над 6000 служители по целия свят

Защо сме тук

За да спрем унищожаването на околната среда и да изградим бъдеще, в което хората живеят в хармония с природата.

www.wwf.bg

MIX
Paper from
responsible sources
FSC® C100431